

Katsaus

KRIITTINEN KORKEAKOULU

6.1980

ANTTI-VEIKKO PERHEENTUPA: TERVETULIAISPUHE ITSENÄISYYSIPAIVAN JUHLASSA 1980 ●
JAAKKO NUMMINEN: SUOMI SNELLMAN-JUHLAVUODEN EDESSÄ ● MARJA-LIISA SWANTZ:
KYLA ELÄMÄNMUOTONA KEHITYSMAASSA ● EINO SAISA: TALONPOIKAINEN ELÄMÄNMUO-
TO HAVIAMASSA MAASEUDULTA ● PIIRKKO SILTALA: HELKAVIRSIEEN IHMISKUVASTA ●
SEPPO HEISKALA: NESTEMEKANIikka Fysiikaalisten ilmiöiden havainnollistajana
● PEKKA IHANAINEN: MITEN KEHITTÄÄ POLitiikkaa toteuttamaan kansanvaltaa?
● JUHA KUUSMA: kansalaisen kriteeri on vakaumus ● PERTTU RASTAS: MUUTOS
VOI tapahtua vain sisältäpäin ● TEPPO TURKKI: YKSILÖN JA RYHMÄN EDUT EIVÄT
OLE TOISILLEEN VASTAKKAISIA

Katsaus

8. (20.) vuosikerta
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija

Kriittisen korkeakoulun
kannatusyhdistys ry.

Toimisto

Yrjönkatu 23 B 21, 00100 Helsinki 10
ma—pe klo 9—16. P. 611 149

Toimittajat

Antti-Veikko Perheentupa, päätoimittaja
Elsa Hellstén, toimitussihteeri, puh. 90-611 149.

Toimitusneuvosto

Kriittisen Korkeakoulun johtokunta: Reijo Wile-
nius (pj.), Aulis Aarnio, Henri Broms, Oiva Keto-
nen, Ulla Lång, Seppo Matinvesi, Antti-Veikko
Perheentupa, Ville Repo, Kalevi Suomela ja Antti
Tuuri.

Tilaukset vuodelle 1981

maksamalla 50 mk/vuosikerta ps-tilille 715 56-0
Irtotnumerot

à 7,50 mk: Suomalainen Kirjakauppa, Porthanian
paperikauppa, Kasviravintola ja Suomen Luonnon-
suojelun Tuki Helsingissä ja Oulussa.

*Osoitteenmuutokset ja jälkitilaukset toimiston
osoitteella*

KRIITTINEN KORKEAKOULU

Osoite: Yrjönkatu 23 B 21, 00100 HELSINKI 10
Puhelin: 611 149 (ma—pe klo 9—16)

on sitoutumaton, opetusministeriön tukema, avoi-
men yliopiston ideaa toteuttava kulttuurikeskus.
Toiminta alkoi vuonna 1968.

Kriittinen Korkeakoulu pyrkii ● tarjoamaan tietoja
ja virikkeitä kaikille, jotka ovat kiinnostuneita ai-
kamme ongelmista ● järjestämään kiinnostuneille
mahdollisuuksia itsensä ja ympäristönsä kehittämi-
seen ● edistämään sellaisen tiedon syntymistä ja
kehittymistä, joka antaa uusia näkökulmia todelli-
suuden ymmärtämiseen sekä ● tarjoamaan mah-
dollisuuksia eri aatteiden, oppien ja mielipiteiden
kohtaamiselle ● *Toimintamuotoja* ovat avoimet esi-
telmä- ja keskustelutilaisuudet, inhimillisen kasvun
seminaari, erityiskurssit sekä tutkimus- ja selvitys-
työryhmät.

Sihteerit

Antti-Veikko Perheentupa (pääsihteeri)
Martti Tuomola (suunnittelu- ja sihteeri)
Elsa Hellstén (yleissihteeri)
Helinä Siikala (lääketieteen projektisihteeri),
Eeva Hurskainen (työyhteisöjen kehittämisen pro-
jektisihteeri)
Anneli Launiainen (toimistos sihteeri)

Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry:n jäse-
neksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 20 mk/
vuosi (tai ainaisjäsenmaksun 300 mk) ps-tilille
715 56-0.

6•80 sisältö

- 3 ANTTI-VEIKKO PERHEENTUPA
Tervetuliaispuhe 'Aatelittomien säätyjen
itsenäisyyspäivän juhlassa' vuonna 1980
- 4 JAAKKO NUMMINEN
Suomi Snellman-juhlavuoden edessä
- 8 MARJA-LIISA SWANTZ
Kylä elämänmuotona kehitysmaassa
- 10 EINO SÄISÄ
Talonpoikainen elämänmuoto
häviämässä maaseudulta
- 13 PIRKKO SILTALA
Helkavirsien ihmiskuvasta
- 21 SEPPO HEISKALA
Nestemekaniikka fysikaalisten ilmiöiden
havainnollistajana
- 26 PEKKA IHANAINEN
Miten kehittää politiikkaa toteuttamaan
kansanvaltaa?
- 28 JUHA KUISMA
Kansalaisen kriteeri on vakaumus
- 30 PERTTU RASTAS
Muutos voi tapahtua vain sisältäpäin
- 31 TEPPO TURKKI
Yksilön ja ryhmän edut eivät ole
toisilleen vastakkaisia

LIITTEENÄ TILILLEPANOKORTTI —
VAIVATTOMIN TAPA TILATA
KATSAUS

ISSN 0022-9458

Forssan Kirjapaino Oy • Forssa 1980

AATELITTOMIEN SÄÄTYJEN ITSENÄISYYS- PÄIVÄN JUHLA SÄÄTYTALOSSA VUONNA 1980

Julkaisemme ohessa Helsingin Kriittisen korkeakoulun pääsihteerin Antti-Veikko Perheentuvan tervehdyspuheen Aatelittomien säätyjen itsenäisyyspäivän juhlassa Säätytalossa 6. 12. 1980. Toivotettuaan vieraat tervetulleiksi, Antti-Veikko Perheentupa jatkoi:

Kun kokoontumisemme tapahtuu nyt toistamiseen samoissa merkeissä, voi entistä painokkaammin sanoa, että pyrkimyksenämme on saada aikaan vuosittain toistuva tapahuma, traditio. Traditio ei kuitenkaan synny vain tekemällä. Sillä täytyy olla mieltensä. Olemme vakuuttuneita siitä, että tähän juhlaan sisältyy elävä mieli.

Ensimmäinen kolmesta lähtökohtanamme olevasta ajatuksesta nousee yhteisten juhlien tärkeydestä. Juhlien tulee rytmittää arki. Arki käy liian arkiseksi, jos juhlat eivät sitä katkaise.

Osa juhlista kuuluu kodeille. Toisia on kokoonnuttava viettämään suurempina yhteisöinä. Itsenäisyyspäivä kuuluu selvästi jälkimäisiin.

Yhteiset juhlat ovat sellainen osa kulttuuriamme, jonka viime vuosikymmeninä olemme olleet menettämässä, osittain jo menettäneetkin. Olemme eläneet aikaa, joka on vierastanut kaikkea arvokkuutta. Materiaaliset arvot ovat peittäneet alleen paljon sellaista, minkä merkitystä on vaikeata mitata. Nyt on aika jälleenrakentaa elämän arvokkaat muodot.

Toinen lähtökohtamme on itsenäisyyspäivä. Sen juhlistaminen tarkoittaa syventymistä kansallisen olemassaolomme ja vapautemme merkitykseen.

Itsenäisyytemme arvon korostuminen on totuttu liittämään tilanteisiin, joissa on koettu itsenäisyyden säilymisen ulkoista uhanalaisuutta. Nyt elämme kuitenkin maailmassa, jossa tällaista tekijää ei tarvitse korostaa. Ratkaiseva kysymys on muuttunut uuteen muotoon: Säilyykö itsenäisyytemme sisäinen mieli.

Tätä ongelmaa eivät juhlat ratkaise. Mutta tarvitsemme juhlien antamaa tuntumaa itsenäisyytemme ja kansallisen olemassaolomme sisäisiin arvoihin, jotta jaksaisimme tehdä ar-

kista työtämme.

Siksi ei ole oikeaa kehitystä, että itsenäisyyspäivät muuttuvat virallisiksi seremonioiksi, joihin vain valitut edustajamme osallistuvat. Ei riitä, että vain etuoikeutetut säädyt sonnustautuvat juhlapukuihinsa. Itsenäisyys tarvitsse arvokkuuden yhteistä jakamista.

Kolmas tärkeä asia on tämä talo, johon olemme kokoontuneet, Säätytalo. Sen merkitys on moninainen. Se on suomalaisen kansanvallan ensimmäinen tyyssija. Nykypäivälle Säätytalo edustaa sekä historiallista jatkuvuutta että kaunistaa, ylevää tunnelmaa luovaa ympäristöä.

Ajatus itsenäisyydestämme on auttamattoman suppea, jos se rajoittuu vain kuuteen viimeksi kuluneeseen vuosikymmeneen. Itsenäisyyden perusta on rakennettu paljon aikaisemmin. Tärkeän osan tästä rakennustyöstä ovat suorittaneet valtiopäiville kokoontuneet säädyt, erityisesti aatelittomat säädyt, joiden kotipaikkana tämä talo toimi.

Menneisyys on ainoa tulevaisuuden jalusta. Tulevaisuuden ongelmat ovat tänään vaikeita. Haastavin kysymys on, miten löytää tapa elää epävarmuuden maailmassa. Meidän on kyettävä irrottautumaan siitä uskosta, että todellisuus olisi hallittavissa ulkomaisin keinoin. Sen tilalle tarvitsemme sisäistä voimaa, luottamusta itseemme yksilöinä ja kansakuntana.

Tärkeä osa luottamuksen syntymisessä ja vahvistumisessa on tunteella historian, jatkuvuuden läsnäolosta. Teoriaksi jäävän tiedon rinnalla tarvitsemme elävän, koko olemuksellamme saadun kokemuksen siitä, ettei elämä ole sidottu mihinkään muuttuviin olosuhteisiin tai hetkellisiin arvostuksiin. Meidän on kyettävä ottamaan menneiltä sukupolvilta vastaan myös niiden kirjoittamattomat viestit.

Ihminen elää jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Koko ajan ympäristömme sekä avaa että sulkee meissä olevia mahdollisuuksia. Tässä talossa voimme kokea, miten kaunis, tasapainoinen ulkoinen tila antaa ajatuksille avaruutta, siivittää niiden lentoa.

Tulevaisuuden vaikeiden ongelmien kohtaaminen vaatii, että käytettävissämme on tällaisia tiloja. Säätytalon ainutkertainen luonne tekee siitä suomalaiselle vaikeasti korvattavan paikan.

Taloudellisissa kysymyksissä saavutettujen oikeuksien koskemattomuus on säätämättä syntynyt laki, joka tuntuu kumoamattomalta. Miten on laita, kun kysymys on kulttuuri-arvoista?

Voidaanko säätytalo ottaa pois yhteisestä käytöstä ja muuttaa yksinomaan nykyaatelia palveleviksi edustustiloiksi? Tämä kysymys on polttava juuri nyt. Se on syytä tehdä ääneen, jotta se kuultaisiin.

Jotta asian luonne tulisi selväksi, kannat-

taa hetken miettiä, mitä esimerkiksi merkitsisi Helsingin tuomiokirkon varaaminen yksinomaan juhla- ja jumalanpalvelusten pitämispai-
kaksi. Jokainen kokee kysymyksen niin väärityneeltä pohjalta syntyneeksi, ettei sellaista voi edes ääneen esittää.

Tämä juhla olkoon jälleen kerran osoitus Säätytalon meihin kaikkiin vetoavasta arvokkuudesta. Vieköön se eteenpäin viestiä siitä, että kaikkien säätyjen jäsenet haluavat koontua Säätytaloon myös vastaisuudessa.

Antakoon yhdessäolomme uutta syvyyttä tunteellemme itsenäisyyspäivän juhlistamisen tärkeydestä. Ja tuokoon juhla virkistystä meille kaikille pyrkiessämme kohoamaan syksyn pimeydestä kohti joulun aitoa kokemista! □

Jaakko Numminen:

SUOMI SNELLMAN-JUHLAVUODEN EDESSÄ

Kansliapäällikkö Jaakko Numminen pitämässä juhlapuhetta Säätytalossa.

Edessä oleva vuosi 1981 näyttää muodostuvan suurten kansallisten muistojen juhla-
vuodeksi. Tulee kuluneeksi 175 vuotta kansallisfilosofin ja kansallisvaltiollisen ajattelun luoja Juhana Vilhelm Snellmanin syntymästä keväällä vuonna 1806 ja tulee kuluneeksi sata vuotta hänen kuolemastaan sy-
dänkesällä vuonna 1881. Näin joulukuun päivinä taas on palautettu mieliin Snellmanin oppilas, vuosisadan lopun suuri valtiomies Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, jonka syntymästä vuoden 1830 joulukuussa on näinä päivinä tullut kuluneeksi 150 vuotta. Ja alkavana vuonna vietämme Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, kaikkien muiden tieteellisten seura-
mme hedelmällisen kantaäidin, perustamisen sataviisiikymmenvuotismuistoa. Ja sadan vuoden taakse vuoteen 1881 palautuu nuoriso-
seuraliikkeen synty Etelä-Pohjanmaalla. Tämä liike ulotti kansallisen herätyksen ja kansallisen yhteenkuuluvaisuuden tunteen maan etäisimpiä perukoita myöten. Snellmanin satavuotismuiston viettäminen tämän vuosisadan alussa taas innoitti Suomalaisuuden

Liiton perustamiseen ja suureen nimenmuuttoon, kansainvälisestikin ottaen merkilliseen kulttuurihistorialliseen episodiin. Viimeksi mainituista tapahtumista tulee nyt kuluneeksi 75 vuotta. Kansalaisille tarjoutuu tulevana vuonna todella mahdollisuus kääntää huomionsa kansakunnan kalleimpaan henkiseen perintöön.

Valtioneuvoston kanslia — jonka hallinnon piiriin meidän tämänkertainen kokoontumispaikkamme Säätytalo myös nykyään kuuluu — on asettanut hyvissä ajoin vartavasten toimikunnan, jonka tehtävänä on suunnitella Snellmanin juhluvuoden viettoa. Tarkoituksena on hajauttaa toiminta yli maan. Erityisen suuret juhlallisuudet on tarkoitus järjestää Oulussa, Kokkolassa, Uudessakaarlepyyssä, Alahärmässä, Turussa, Helsingissä, Kuopiossa ja Kirkkonummella, toisin sanoen kaikilla niillä paikkakunnilla, joilla Snellman eli ja vaikutti. Juhluvuoden pääjuhla, jossa Tasavallan Presidentti puhuu, toimeenpannaan Helsingissä toukokuun kahdententoista. Tämän lisäksi monet kunnat ja järjestöt suunnittelevat Snellman-juhlallisuuksia. Toimikunnan tarkoituksena on edelleen lähettää valtakuntaa kiertämään kymmenen näytellyä, joista Snellmanin elämä ja toiminta ja myös hänen aikakautensa näkyvät. Arvio on, että tuollainen näyttely voisi parhaassa tapauksessa tavoittaa 300 000—400 000 suomalaista.

Erityistä huolta Snellman-juhluvuoden toimikunta on kuitenkin kantanut siitä, että kansalaiset pääsisivät vuoden aikana lähelle niitä asioita ja sitä ajattelua, jota Snellman edusti. Siksi on tarkoitus järjestää seminaareja ja keskustelutilaisuuksia, joissa avoimin mielin voidaan tarkastella kysymyksiä, jotka olivat Snellmanille läheisiä ja jotka ovat edelleen ajankohtaisia. Tällaisia on kysymys Suomen kansainvälistä poliittisesta asemasta — tänään me muistamme Puolan kapinan päiviltä Snellmanin kuuluisaa kirjoitusta ”Sota vai rauha Suomelle” — edelleen kysymys sananvapaudesta ja julkisesta mielipiteestä, kysymys kansallisuuden oikeutuksesta sekä kansallisen ja kansainvälisen suhteesta, kysymys finanssipolitiikasta ja Suomen rahasta ja kysymys koulutuksesta ja ihmisen oikeudesta sivistykseen. Snellmanin ajattelu tarjoaa hedelmällisiä lähtökohtia mitä päivänkohtaisimmille teemoille.

Snellman oli historian monien suurten hen-

kien tapaan polydidakti, monioppinut. Hänen kirjallisen tuotantonsa laajuus ja monialaisuus hakee jatkuvasti vertaistaan kansakunnan sivistyshistoriassa. Hän on esiintynyt kaunokirjailijana, matkakirjailijana, kirjallisuuden arvostelijana, filosofina, aikakauslehtien ja sanomalehden toimittajana, poliittisena kiistakirjoittajana, valtiollisena ajattelijana ja kaiken aikaa ahkerana kirjeenkirjoittajana. Ja mikä tärkeintä, kaikkeen, mitä hän on sanonut tai kirjoittanut, hän on painanut oman leimansa. Meillä on toiveita, että saamme juhluvuoden aikana julkisuuteen uutta ja mielenkiintoista Snellman-kirjallisuutta, ehkä kuvauksen hänen suuresta Euroopan-matkastaan, ehkä valikoiman hänen parhaita kirjoituksiaan, kenties hänen ennen julkaisemattomia yliopistollisia luentojaan, ehkäpä uusia arviointeja hänen merkityksestään.

Mutta se, mitä meiltä puuttuu, on ajan tasalla oleva kokonaiskuva Snellmanin kirjallisuudesta työstä, Snellmanin ajan tasalla olevat Kootut teokset. Tiedämme, että jo 1890-luvulla julkaistiin ruotsin kielellä J. V. Snellmans Samlade arbeten, kymmenenosaisten teos, ja että sen perusteella toimitettiin itenäisyyden ajan alussa suomen kielellä kaksitoistaosainen sarja J. V. Snellmanin Kootut teokset. Mutta kumpikaan näistä laitoksista ei ole täydellinen, ne eivät tietenkään ole saatavilla ja varsinkaan suomennokset eivät kaikilta osin enää vastaa tarkoitustaan.

Sivistyskansan velvollisuus on toimittaa henkisen perustajansa kirjallisesta tuotannosta täydellinen, editoitu laitos, joka sisältää olennaisen annin myös Snellmanin kirjallista tuotantoa koskevasta tieteellisestä tutkimuksesta. Tiedämme, että monissa maissa nähdään paljon vaivaa kansallisten klassikkojen tuotannon julkaisemisesta ja saatavilla pitämisestä. Ajattelen vain sitä huolta, mitä saksalaisella kielialueella nähdään Goethen tuotannosta tai ranskalaisella kielialueella sanokaamme Voltairen tuotannon saatavilla pitämisestä taikka Neuvostoliitossa vanhan Venäjän klassillisen kirjallisuuden jatkuvasta julkaisemisesta. Ja tänä päivänä voit löytää norjalaisen kirjakaupan myyntipöydältä paitsi Ibsenin kirjallisen tuotannon monessa muodossa myös eräät Norjan kirjallisuuden kultakauden muut klassikot.

Katson, että J. V. Snellmanin juhluvuoden 1981 eräs tehtävä on saada aikaan päätös siitä, että maassa ryhdytään julkaisemaan suo-

men kielellä J. V. Snellmanin Koottujen teosten täydellistä laitosta ja että hankkeelle luodaan toimitukselliset ja rahoitukselliset edellytykset. Tämän kansakunta on velkaa menneisyydelleen, ehkäpä myös tulevaisuudelleen.

*

Snellmanin juhlavuosi 1981 tuntuu ajoittuvan henkisesti oikeaan ja vastaanottavaiseen aikaan. Eräänlainen historiallisuuden aalto näyttää lyövän kansakunnan yli. On käynnissä henkinen uudelleenrytmittyminen. Muodostelmat eivät ole vielä aivan selviä, mutta kuitenkin jo hahmottumassa.

Se turvallisuuspoliittinen ajattelu, jonka kansakunta katkerien kokemusten jälkeen on laajasti sisäistynyt viime vuosikymmeninä, näyttää hyvin kestävän nämä muutoksen vuodet. Mutta sisäpoliittinen rintamanmuodostus on muuttumassa. Erityisesti Organisaatio-Suomi näyttää olevan vaikeuksissa. Poliittiset puolueet ovat menettäneet omaleimaisuuttaan ja terävyyttään, monet yhteiskunnan kiinteät organisaatiot vaikuttavat jähmettyneiltä ja ihmisten ja heidän ongelmiansa kannalta kaukaisilta, valtiolliset ja kunnalliset instituutit tuntuvat kasvottomalta byrokratialta, johon on vaikea saada kosketusta. Moni sellainen sidosryhmä, johon kansalaiset ovat viime vuosina ankkuroineet toimintansa, tai moni sellainen ajattelutapa, jonka ihmiset ovat innostuneenkin omaksuneet, on alkanut näyttää heiveröiseltä ja vain tiettyyn ajan vaiheeseen kuuluvalta.

Monissa perustavaa laatua olevissa kysymyksissä on tapahtumassa asenteen muutos. Ajatelkaamme vain kehitystä kouluelämän alalla. Ei ole pitkää aikaa siitä, kun katsoimme, että vain suurissa kouluyksiköissä voidaan päästä riittävään valinnaisuuteen ja opetuksellisesti hyviin tuloksiin, nyt muutamia päiviä sitten parlamentaarinen nuorisokomitea on asettanut tavoitteen, että nuorison kasvatuksen kannalta ei oikeastaan saisi olla viittäsatia oppilasta suurempia kouluja. Vuosikymmen sitten kunnallispoliittikot kiiruhtivat monasti tosiasiallisen väestöllisen kehityksen edelle lakkauttaen liian kalliiksi tulevia kyläkouluja, nyt koetamme keksiä yhteiskuntapolitiittisia erilaisia keinoja, joilla pienikin kyläkoulu voisi jatkaa elämäänsä. Uudistusten myötä olemme siirtäneet hallintoa ja päätösvaltaa koululta ja sen lähipiiriltä ja opetta-

jilta kunnan keskushallintoon, joskus jopa vieläkin kauemmaksi. Nyt näyttää uuden koululainsäädännön keskeiseksi kysymykseksi tulevan, miten voimme antaa yksittäiselle koululle ja sen johtokunnalle, lasten vanhemmille, opettajille ja oppilaille niin paljon tehtäviä ja ohjausvaltaa, että koulun lähipiiri todella tuntee koulun omakseen ja työskentelee sen hyväksi. Taikka opetussuunnitelmallisesti: muutama vuosi sitten katsoimme, että riittää kun kaikki lapset opetetaan ymmärtämään englannin kieltä, nyt koetamme yhteisesti löytää muotoja, joilla osa kansakunnasta saa ruotsin kielen, sakan kielen, venäjän kielen tai ranskan kielen taidon, jotta suorat yhteydet eri maailmankulttuureihin ja ihmiskunnan sivistyspääomaan säilytetään — käyttäköseni tässä snellmanilaista ajattelutapaa.

Tähän saakka olemme yleensä ajatelleet, että informaatiovirran kasvaessa, kansalaiset yhä enemmän sortuvat vain passiivisen vastaanottamisen asenteeseen. Mutta toinen mahdollisuus onkin, että yhä useampien radio- ja televisiokanavien auetessa ja yksilöllisten mahdollisuuksien lisääntyessä elektronisen tiedonvälityksen vastaanottamiseen, tuloksena ei olekaan odotettu käpertyminen ohjelmavirran alle, vaan uusi informaatiotekniikka muuttuu erääksi teknologiselle yhteiskunnalle luonnolliseksi piirteeksi, tavanomaiseksi elämänmenoksi, ja ihmiset ryhtyvätkin etsimään uusia harrastamisen ja omaehtoisen toiminnan muotoja.

Ihmisen huomio on tällä tavalla siirtynyt keskiahakuista sentralismista ja suurista organisaatioista toisaalta lähimpään piiriin, lähiyhteisöön ja sen kehittämiseen, toisaalta omaan menneisyyteen, oman perheen, oman suvun, oman kylän ja oman kaupungin menneisyyteen. Ja tästä historiallinen tarkistelukulma laajentuu luonnollisella tavalla: miten tähän on tultu, miten tämä kansa on kasvanut, mitkä sen vaiheet ovat?

*

Ja sieltä menneisyydestä nousevat lähes ensimmäisenä vastaan Snellmanin juonteikkaat kasvot, pitkä leuka, peräänantamaton mieli, itsepäinen väittelynhalu, sitkeä uurastus keran asetetun päämäärän hyväksi, särmikäs persoona, joka ajatteli kansallensa tulevaisuuden.

Kiehtovimpana lienee meidän historiallisesa tajunnassamme se Snellman, joka pohjalaisena ylioppilasjohtajana lähti taisteluun

vallitsevia yliopistollisia olosuhteita ja painavaa virkavaltaa vastaan. Mutta jos Snellmanin toiminta olisi pysähtynyt tähän, hän olisi jäänyt Suomen historian lehdille omalautuisena rettelöitsijänä ja kulkimikana nuorena yliopistomiehenä.

Ratkaisevaksi Snellmanin kehitykselle muodostui vasta se ulkomainen opintomatka, jolle hän lähti 1830-luvun lopulla. Kun lukee Thiodolt Reinin erinomaista Snellman-biografiaa, ei voi olla kiinnittämättä huomiota esimerkiksi siihen, miten Snellman tuolla matkallaan syvenyi eurooppalaiseen taiteeseen. Hän saattoi istua Euroopan metropolien taidegallerioissa päiväkausia, jopa viikkokausia ja uhrata yhden ainoan maalauksen tutkisteluun tunteja. Tällä matkallaan hän laski varsinaisen perustan sille universaalille tietomäärälleen, joka oli ainutlaatuista Suomessa. Jos lukee 1850-luvun lopun ja 1860-luvun alun Litteraturbladın vuosikertoja, havaitsee, ettei ollut sellaista kirjallisuuden tai tieteen alaa taikka yhteiskuntakysymystä, jolla Snellman ei olisi voinut suvereenisti liikkua — ja mikä tärkeintä — sanoa aina omaa sanottavaansa kysymyksen käsittelyyn. — Paremminkin kukaan muu on hän meidän oloissamme osoittanut, mitä perustellinen sivistys ja mahdollisimman monipuolinen tietopääoma merkitsee ihmiselle ja hänen työnsä.

Mutta ulkomaanmatkalla oli Snellmanille toinenkin merkitys. Poistuttuaan vähän etäämmälle kotimaisista oloista hän näki ne ikään kuin uudessa valaistuksessa. Tähän saakka hän oli nähnyt Suomen tilanteen — sanoisinko yliopistollisesta näkökulmasta — mutta heräävän eurooppalaisen kansallisuudenliikkeen mahtavaa taustaa vasten hän näki nsänmaansa tilanteen selvempänä ja hänessä kiteytyi vakaumus, mitä oli tehtävä Suomen hyväksi. — Huomio osoittaa etäisyyden näkökulman laajuuden, merkityksen oikeden ratkaisujen löytämiselle.

Kun Snellman palasi kotimaahan, hänestä tuli 1840-luvun kiistellyin henkilö. Synnynnäinen poleemikko pääsi oikeuksiinsa. Snellmanin sanomalehdet muuttivat koko maan sanomalehdistön luonteen. Alkoi aikaisemmin tuntematon julkinen keskustelu. Tiedämme, miten voitokas Snellmanin kansallisuusohjelma oli. Mutta on muistettava, että se oli myös yhteiskunnallinen ohjelma.

Snellman ei pysähtynyt tähän. Hän ei jäänut ainoastaan poleemikoksi ja taistelijaksi,

kansalliseksi herättäjäksi ja suuren tyylin sanomalehtimieheksi, vaan elämänsä lopulla hän kasvoi suureksi valtiomieheksi, joka silloisen autonomisen Suomen poliittisen vallan huipulla, senaatissa, johti kansakunnan kohaloita perustuslaillisen kauden perustavalla vuosikymmenellä, 1860-luvulla. Hän vei läpi ratkaisevan kieliasetuksen, hän loi Suomen rahan ja hän taisteli 60-luvun nälkävuosien tuhoja vastaan. Ja hän loi Suomen valtioelämän tärkeimmälle ongelmalle, Venäjän kysymykselle sellaisen reaalipoliittisen ohjelman, että sen perustotuudet ovat tänä päivänä idänpolitiikkamme johtotähtenä. Tämä osoittaa selkeää geopolitiittisen aseman ja kansakunnan resurssien tuntemusta. Snellman on loistava esimerkki miehestä, joka vuosikymmenten mittaan ja uusien tehtäviensä mukana kasvoi todelliseen suuruuteen.

Hyvät kuulijat

J. V. Snellman oli alun pitäen aatelittomain säätyjen mies, Pohjanmaan rannikko-kaupunkien käsityöläisten ja kauppiaiden jälkeläinen. Marraskuun 21 päivänä 1866 hänet korotettiin aateliseen säätyyn. Vaakunakseen hän tahtoi kirkkaan kilven ilman mitään kuvia tai symboleja, varustettuna vain latinan kielisellä vaalilausella "ne ipse maculate, alii non poterunt" eli suomeksi suunnilleen: Ellet itse tahraa kilpeäsi, muut eivät sitä voi tehdä. Mutta kirkasta yksiväristä kilpeä pidettiin heraldiikan vuosisataisten sääntöjen vastaisena. Kilpi oli jaettava kahteen kenttään, toiseen kenttään valittiin valkoinen väri, toiseen sininen.

Huomaan nyt, että tämä Snellmanin sini-valkoinen kilpi voisikin palvella hyvänä lähtökohtana, kansakunnan kilpenä, kun Suomi lähtee jännittävälle, ehkäpä yllätykselliselle 80-luvulle. Kilpi on puhdas, mutta tiedämme, että Snellmanin perintö velvoittaa periaatteelliseen kannanottoon isänmaan asioihin ja rohkeaan mielipiteiden julkittuomiseen. Ja Snellmanin perintö merkitsee hellittämätöntä työtä ja ennakkoluulotonta rohkeutta irtautua ajan pitämyksistä ja reaalista tajua kansakunnan todellisesta tilasta ja sen tulevaisuuden mahdollisuuksista. □

Opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Nummisen juhlapuhe Aatelittomien säätyjen itsenäisyyspäivän juhlassa Säätytalossa 6. 12. 1980.

Marja-Liisa Swantz:

KYLÄ ELÄMÄNMUOTONA KEHITYSMAASSA

Kriittisen korkeakoulun Säätytalossa järjestämässä Maaseutukulttuuri -sarjassa koettiin 27. 10. 1980 selvittää, mikä on olennaista maaseudun elämänmuodossa. Apulaisprofessori Marja-Liisa Swantzin ja kirjailija Eino Säisän alustuksiin pohjautuvat kirjoitukset julkaisemme ohessa.

Mitä edellytyksiä minulla on puhua kylästä elämänmuotona? Olen kaupungissa — tosin pikkukaupungissa — syntynyt ja kasvanut ja oppikoulua alkaessani muuttanut Helsinkiin. Mutta olen suurimman osan työelämästäni asunut Tansaniassa ja siellä pitänyt kiinteää yhteyttä maaseutuun, viimeksi nimenomaan tutkimuksen kautta.

Mutta maaseutu ja maaseudun ongelmat ovat erilaisia Tansaniassa ja Suomen kaltaisessa länsimaassa. Teollistuneessa yhteiskunnassa kylä on ikäänkuin kehityslinjan loppupäässä, syrjään sysättyä ja sieltä uudelleen henkiin herätettynä, ainakin ideana. Kehityksensä kylä sensijaan kuuluu kehityksen nousukauteen. Se on alkupiste, mihin kaikki tukeutuu ja mistä kaikki lähtee liikkeelle. Kylä tuottaa sen, mistä Tansanian kaltainen maanviljelysmaa elää. Kylän kukoistuksesta riippuu koko maan kukoistus; kylän lamasta seuraa maan lama. Siksi Tansanian kylätutkimuksessa kysytään erilaisia kysymyksiä kuin suomalaisessa kylätutkimuksessa, vaikka yhtymäkohtiakin on.

Tansanian asukkaista 87 % asuu kylissä. 70-luvun alkupuoliskolla maassa käynnistettiin laajamittainen, koko maan kattava kyläistämishjelma, jonka kuluessa koko maaseudun väestö asutettiin kyliin. Perustettiin uusia kyliä, joihin hajallaan asuvat ympäristön ihmiset muuttivat ja rakensivat talonsa. Toisia organisoitiin uudelleen, niiden asukasluku kasvoi ja ne, niinkuin kaikki kylät saivat uu-

den kyläläisten itsensä muodostaman hallinnon. Tansanian omaehtoisuuden pohjalta kylien oli tarkoitus saada toimintavapaus ja pitkälle ulottuva itsemääräämisoikeus. Poliittinen osallistuminen merkitsi ennenkaikkea osallistumista kylän kehittämiseen.

Kyliä pohjana oli väistytävä sukulaisuusjärjestelmä, jossa yhteisöllinen toiminta ja sukulaisuuden ja naapuruuden pohjalta ohjautuvat suhteet muodostivat yhtä hyvin tuotannon kuin sosiaalisen kanssakäymisen perusrungon. Ihmisten väliset monisäikeiset siteet yhdistivät heidät sekä työssä että sosiaalisessa ja siihen liittyvässä symbolisessa kommunikaatiossa. Vanhan kylä- ja asumisjärjestyksen hajotessa kysymykseksi on noussut, missä määrin vanhat yhteydet toimivat ja miksi ne muuttuvat. Miten uusissa sosiaalisissa ja taloudellisissa kuvioissa voidaan luoda yhteistyötä, yhteistä osallistumista kylän tuotantoon, palveluiden hoitamiseen ja toinen toistensa tukemiseen? Olivatko ihmiset niin sisäistäneet yhteisöllisen elämänmuodon, että he voivat palata siihen takaisin myös entisten kuvioiden sokeutuessa ja jos, niin minkälaiset muodot uusi yhteisöllisyys saisi?

Kun asiaa tarkastelee tältä kannalta, siitä alkaa löytyä yhtymäkohtia myös Suomen kylien ongelmiin: ketkä määräävät lopulta siitä, minkä suunnan kylän kehitys saa? Minkälaisista on kylän asukkaiden osallistuminen omien kohtaloidensa päätösprosessiin? Miten paljon sillä on yleensä merkitystä, jos ihmiset itse

omista lähtökohdistaan käsin ovat aktiivisia? Edelleen, tarjoaako kylä elin- ja kasvumahdollisuuksia asukkaalleen ja jos tarjoaa niin minkälaisia? Onko kylä elämisen vaihtoehto?

Itselleni kysymys ihmisten mahdollisuuksista yleensä vaikuttaa elinympäristöönsä on noussut selvästi etualalle joutuessani pohtimaan sitä Tansanian sosiaalisessa tilanteessa. Kehityksen ongelmat ja kehityksen ristiriita eivät tule vastaan vasta, kun tie on jo niin pitkälle kuljettu — niinkuin on laita teollistuneessa maassa — että katsotaan haikaillen taaksepäin ja kysytään, missä menttiin harhaan. Kehitykseen kylätilanteessa olen kohdannut ongelman kysymyksenä siitä, mistä käsin määrättyvät ihmisten mahdollisuudet luovasti osallistua oman elämän jatkuvuuden säilyttämiseen ja omien kulttuurimuotojensa käyttämiseen muutosprosessissa rakennusaineina.

Tansaniassa kehitys on toistaiseksi vielä esillä käsitteenä maaseudun muutosprosessista. Voidaan jatkuvasti kysellä, miten maaseudun asukkaiden rikas sosiaalinen ja kulttuurisesti monimuotoinen elämä voisi saada jatkuvuutta, miten se voisi toimia itse kehityksen virikkeenä ja rikastuttajana. Silloin vasta tajuaa, että Suomessa työn ja pääoman tarpeiden räjähdysmäisesti kasvattama teollisuus, myös ulkopoliittisiin tosiasioihin sidottuna, ikäänkuin poisti tai teki tyhjäksi maaseudun sisäiset kehityksen ja jatkuvuuden pyrkimykset. Ne ovat nousseet esille vasta ns. jälkiteollisen kehitysvaiheen tuloksena.

Pitääkö kehitysmaiden toistaa sama, mikä eri asteisesti on käyty läpi muualla? Teollistumisen johtavassa maassa USA:ssa maaseutu on tullut siinä määrin olemattomaksi elämänmuodoksi, että suurmaanviljelijät voivat opetoida kaupunkikeskuksiksi käsin. Sosialistisissa maissa suuret kolhoosit vastaavat samantapaista elämisen tyyliä ja maanviljelyksestä on tullut teollisuuden haara. Kysymykset, joiden kanssa kamppaillaan kehitysmaissa, vaativat vastausta suuntaa osoittavina: tähdätäänkö suurviljelyksiin ja suurtuotantoon vai saako kylän asukas säilyttää kosketuksen omaan tuotantoprosessiinsa ja tuoda siihen omaa luovuuttaan työ- ja yhteisökokemusten kautta?

Eikö nälkää voi poistaa tuhoamatta ihmisten ominta osuutta elämäänsä? Eikö yhteiskunnan olemassaoleva rakenne, kasvava tietoisuus kehityksen ehdoista tai tutkijoiden tietoisuus kehityksen seurauksista yhtä hyvin

kuin sen ehdoista voi millään lailla vaikuttaa kehityksen suuntaan? Näin edessä on vain loputon määrä kysymyksiä ja vain harvoja vastauksia. Niin vääjäämättömältä tuntuvat taloudellisen kasvun lain vaatimat ratkaisut, jotka vähä vähältä tekevät kysymykset ihmisten omasta osuudesta kehitykseensä tyhjiksi. Omaehtoisuuden toteutumiseen kehitysmaassa tarvittaisiin sekä tuntemusta mikrotason prosesseista, ihmisen omasta tiedosta ja omista lähtökohdista että tahtoa käyttää niitä hyväksi. Pitäisi löytää kommunikaatiokanavat, joiden kautta merkittävää, ratkaisuihin vaikuttavaa viestintää voitaisiin käydä.

Toisaalta, vaikka kylien omilla ehdoilla tapahtuva kehitys vaatisikin jatkuvuutta, maaseudun asukkaat ovat samalla kuitenkin innokkaita pysymään ajan tasalla. Halukkuus siirtyä tehdastuotteisiin, modernisoitua, ja ennenkaikkea tehdä työt helpoiksi ja elämä mukavammaksi on yhtä hyvin osa maaseudun kehitystä kuin kaupungin. Suomessa tuotannon yksipuolistaminen ja tehokkuuden lisääminen ”kanatehtaiden” tai suursikaloiden avulla on vienyt maataloudesta pois sen viehättyksen, minkä vuoksi urbaaniseen elämään väsyneet kaupunkilaiset ihailisivat maalaiselämää. Muutos on näyttänyt välttämättömältä, että maaseutu yleensä voisi saada toimeentulonsa. Uuteen kylien kehittämisohjelmaan kuuluu kylien teollistaminen työpaikkojen saamiseksi yhtä hyvin kuin maatalouden kehittäminen. Jo se seikka, että monista suomalaisista maataloista puuttuu ”emäntä” on merkki elämän hankaluudesta ja sen naiselle asettamien elinehtojen riittämättömyydestä.

Kylä on pienyhteisö, jossa osallistumisen omien asioiden hoitoon ja vaikuttamisen yhdessä toisten kanssa pitäisi olla mahdollista. Olen jo todennut, että tämä saatetaan tehdä ulkoapäin mahdolliseksi. Pienyhteisöllä on myös omat sisäiset vaikeat puolensa. Kylä on ollut usein hierarkisen, kaavamaisen ja tottumuksista kiinni pitävän elämäntyylin tyyssiä. On niitä, jotka ovat jättäneet kylämiljöön päästäkseen vapauteen sidonnaisuudestaan lähiympäristön tiukkoihin normeihin. Kerrostalojen itsenäisyys, toisten tuntumassa luodut etäisyydet pienin välttämisen keinoin on keidas niille, jotka eivät tahdo vapautta sidottavan. Mutta yksilöllisen vapauden mukana on kadotettu yhteisöllisyys ja sen tuoma tuki.

Voidaan kysyä, olisiko tilanne toinen, jos alunperin olisi tajuttu toisaalta omaehtoisen

kehityksen ja kulttuurisen ja sosiaalisen jatkuvuuden ehdot ja toisaalta olisi tiedostettu ne sidonnaisuudet, jotka estivät luovan toiminnan. Ihmiset olisivat voineet omista tiedoistaan ja taidoistaan käsin tietoisesti luoda uudistuvaa elämänmuotoa, sen sijaan, että elämän ehdot saneltiin ulkoapäin. Peltöjen paketoiminen oli kaiketi kärjistynein muoto ihmisten oman panoksen halventamista, rinnastettavissa käsityöläisen työn äkilliseen muuttumiseen liukuhihnan mitättömäksi, yhden työvaiheen panokseksi. Kehitysmaiden kohdalla tänään kysellään, ollaanko opittu mitään, voidaanko rakentaa kehitystä toimivan kylän ja toimivan yhteisöllisyyden tarjoavan voiman varaan.

Emme voi analysoida, mikä maaseudun elämänmuodossa on olennaista, ellei ole turvattu taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia perusehtoja. Vasta sen jälkeen voidaan puhua kyläelämästä vaihtoehtona. Olen jo osoittanut, että taloudellisen kasvun ja toimeentulon vaateet saattavat viedä maaseudun tuotantoprosessit teollisiksi ja maaseutu näin kadottaa omimman luonteensa. Ihmisten välitön kosketus luontoon, luonnonvarojen turvaaminen, työprosessien terveellisyys, lepäyttävä työ- ja

elinympäristö, ihmisten välillä vallitsevat persoonalliset suhteet, yhteiset arvot, jotka mahdollistavat yhteisen viestintäkielen, nämä ovat osa luonnonläheisyyden säilyttäneen kylän elämän muotoa sellaisena, kun sen tunnen vielä tämän hetken tansanialaisesta kylästä. Nämä täytyy tiedostaa arvoina, että niiden jatkuminen yleensä kävisi mahdolliseksi, niin että pyrkimyksessä toimeentulon kohentamiseen samalla säilytetään ja vahvistetaan inhimillisiä ja aineellisia resursseja myös pitkällä tähtäimellä.

Kehityksen tien kulkeminen niin pitkälle, että siitä on ihmisille muodostumassa umpikuja, on länsimaissa vienyt erilaisten vaihtoehtojen elämänmuotojen kokeiluun. Maaseudun arvoja katsotaan uudesta näkökulmasta. Kun maaseudun elämänmuotoa lähdetään tavoittelemaan tietoisina sen entisistä kielteisistä puolista ja niihin vaikuttaneista taloudellisista ja poliittisista seikoista, päästään myös tietoisesti kehittämään kyliä ihmisten omista edellytyksistä käsin. Jokainen sukupolvi alkaa tavallaan alusta, mutta sosiaalistamisessa voidaan luoda uusi, tiedostettu, omaan elämään vaikuttamisen malli. □

Eino Säisä:

TALONPOIKAINEN ELÄMÄNMUOTO HÄVIÄMÄSSÄ MAASEUDULTA

Mikään Helsingin vihollinen en ole, enkä ns. etelän ja sen kaupunkikeskusten ja niiden elämänmuotojen vastustaja. Olenhan itsekin asunut joskus "etelässä" ja joskus nuorena halajin päästä tänne; täällä elämä mielestäni olisi "auennut". Nytkin saan ainakin kerran vuodessa niin voimakkaan halun päästä käymään Helsingissä, ettei sitä mitenkään auta panna vastaan, on vain hypättävä yöjunaan ja tuultava tänne kuulemaan kaupungin ää-

niä, haistelemaan sen tuoksua ja yleensä kuulostelemaan sen tuntoja eikä kertaakaan ole tarvinnut sanoa etten käy täällä enää koskaan.

En pyri esiintymään maaseudun asiantuntijana. Mutta kun taustaltani olen maalta eikä ole ollut tarvista sitä hävetäkään, niin jotakin ehkä asiasta tiedän. Painotan tämän olevan vain yksityinen puheenvuoro, viitteitä yhden yksilön näkökulmasta.

Tiedän oikein hyvin, että ihmisen noin yli-päättään on asuttava siellä missä on hänen työpaikkansakin ja nyky-yhteiskunnassa vain vähäisellä osalla väestöstä on mahdollisuus asua maalla.

Senkin tiedän, että samalla tavoin kuin ihmisen lapsuudessaan kiintyy johonkin järven poukamaan, kotimäkeen tai tien raittiin, yhtä hyvin hänen kiinnekohtansa voivat olla ja yhtä lujat kaupungin tai tehdasyhdyskunnan muutama katu, kujan pätkä tai tuttu piha ja kortteli.

Kun tässä takavuosina oli muotia muuttaa maalle, satuin sanomaan julkisuudessa, että täytyy olla rikas voidakseen omistaa punaisen tuvan ja perunamaan järven rannalla ja omistautua elämäänsä siellä. Minulla on tarpeeksi taustaa sen tietämiseen, millaista elämä maalla on ja mitä se maksaa. Maaseudulla asumisesta minulla ei ole pienintäkään romanttista hohdetta, ei ole ollut koskaan eikä ole nyt. Kesälomalaisen tunnot lienevät asia erikseen.

Luonani joskus käy täältä Helsingistäkin tultuja, jotka etsivät maalta asuinpaikkaa ja muutamille mieliksi tehdäkseen olen ollut katselevinanikin. Mutta ketään en ole houkutelut tietäessäni, että noilla tuntemillani Iisalmen korkeuksillakin, joskin siellä vuodenaajat ovat selväpiirteiset, niin talvi niistä on usein tappavan pitkä ja välistä nujertavakin. En haluaisi kenenkään tuntuni kokevan pettymystä tässä mielessä. Sitä paitsi Suomessa asutaan vielä niin paljon metsässä asuttiinpa missä päin maata tahansa, niin Iisalmen Haukiniemellä kuin Helsingin Vallilassa tai Eirassa. Maalla jos missä asuminen vaatii kaikinpuolista kestävyyttä, siellä varsinkin tulee tutuksi harmaa arjen jollotus.

Vanha talonpoikainen elämänmuoto ja siihen kuuluva sivistys ovat maaseudulta häviämässä. Yhteiskunta on yhtäläistynyt eikä maalta kannata lähteä hakemaan sen menneisyyttä. Tuo muutos on tapahtunut minun muistini aikana.

Koettakaapa kuvitella 8-vuotias pojan naskali, jollainen syksyllä -44 olin sodan päättyessä — Lapissa tappelut taisivat kestää huhtikuulle -45? — ja sen aikainen maaseutukylä. Sitä aikaa voisi kuvailla sanoilla puute ja kova työ. Alkoi uusi maaseudun asuttaminen, rakentaminen ja siihen liittyvä raivaaminen ja se kasvoi vuosikymmenen loppuvuosina työnteoksi. Maaseudun kuva silmälläkin kat-

sottuna muuttui aivan toiseksi, uudeksi.

Tuon pojan tajuntaan valtakunnan poliittisen tilanteen tapahtumat tulivat kaukaisiksi jäävinä kuiskeina, joihin joskus tuntui sisältyvän uhkaakin, jotain pelottavaa. Tämän varsinaisesti havaitsi vanhempien ihmisten käyttäytymisestä. Mutta yleisesti ottaen kyläkuvassa se oli yhteen puhaltamisen aikaa. Tätä mielipidettäni ei vähimmässäkään määrin sävytä mikään menneen ihannointi tai väärä johtopäätös yksin jo senkin vuoksi, etten ole unohtanut tuon ajan maaseudun alkeellisia elämänoloja. Joka on ne kokenut, hän pyrkii niistä pois. Yksinomaan tarkoitan sodan päättymisen tuomaa huojennusta ja siitä kummunnutta voimaa ja tarmoa ja sitä ihmeellistä elämänuskoa, joka jälkeen päin katsottuna on suorastaan hämmästyttävä. Kyllällemme tuli runsaasti Karjalan siirtolaisia enkä muista syntyneen enempää maanluovutusasioissa kuin muussakaan mielessä mainittavampaa hankaluutta. Hyvin yksityiskohdainen kuva on kesältä -45 kylän kesäjuhlistä, ensimmäiseltä rauhan kesältä, josta tarkemmin kertomatta mainitsen vain sitä muistikuvaan leimaamaan jääneen suuren innostuksen tunnun, ja ilon, jonka siirtolaiset siihen toivat. Yhä vieläkin ihmettelen, kuinka iloisia he saattoivat olla, vaikka olivat juuri menettäneet kotinsa.

Tuo toiminnan aika, jossa työ ja juhla, leikki olivat käsikädessä, jatkui hyvän matkaa 50-luvulle laantuakseen tasaiseksi elämänrytmiksi. Oli asetettu tähän sodan jälkeiseen uuteen aikaan. Mutta kuten seisova vesi tai tyyni meri ei ole mitään, myrsky on jotakin, niin vuosikymmenen loppupuolella alkoi jo näkyä liikahteluja tuossa olotilassa, ilmaantui säröjäkin.

Vaikka oltiinkin, elettiinkin uudessa ajassa, alkoikin tajuntaan tulla epäilyjä jostakin kumman takapajulasta ja siitä etteivät asiat taida ollakaan kohdallaan. Pojasta oli tullut nuori mies. Epäily, tyytymättömyys ovat aina ensimmäisiä herätteitä johonkin uuteen pyrkimisessä, jonkin toisen uuden tavoittelussa. Ja kun tultiin 60-luvun alkuun, tuo epäily oli hyvin yleisesti selvinnyt — se tarkoitti: nyt uutta olikin kaupunkilainen elämänmuoto siihen kuuluvine uusine ajatustottumuksineen.

Oli tultu suomalaisen yhteiskunnan murrokseen, ja mitä sen jälkeen on tapahtunut, se on kyllästymiseen asti tuttua. Siitä on liiaksikin puolinaisia ja keskenjääneitä yrityksiä

kirjallisuudessamme, lehdissä sitä on jauhettu ja poliittinen elämämme on pyörinyt sen ympärillä.

Silloin siellä minunkin korkeuksilla asuttiin kaukana Helsingistä. Yleensäkin välimatkat olivat pitkiä. Tiedonvälitys uudistui. Televisio toi valtakunnan ja maailmankin tapahtumat jokaista lähelle. Mielipiteenmuokkauksessa keskityttiin Suomesta tekemään länsimaista teollisuusvaltiota, kilpailuyhteiskunnan profetat kylvivät siementään otolliseen maaperään.

Nyt on sitten paljon jälkiviisaita. Mutta noin yleisesti: Suomessa oltiin pakon edessä, oli seurattava yleislänsimaista kehitystä, mutta pieni kritiikki tekee tässä mieli lausahtaa: "Olisihan tuo uuvistuminen voinu tapahtua vähän helläkäitsemminni".

Mutta se oli mahdotonta tuona ylipuoluepolitisoitumisen aikakautena. Tuona aikana tehtiin korvaamattomia virheitä, ei niinkään maalle ja maaseudulle yleensä — se kyllä nousee. Vahinkoa tehtiin monille ihmisille ja sen seurauksena maa on tänään täynnä henkisiä invalideja.

Noina aikoina suomalaisen sosialismin viha maaseutua kohtaan oli käsittämätön. Tuli mieleen kuin maa tulisi toimeen ilman leiväntuottajiaan, ja kun pitäisi muistaa, että pienviljelys on terveen valtion perusta. Se keskityttiin hävittämään ja siinä keskustapuolue oli täysin rinnoin mukana SDP:tä auttamassa. Maan parasta kai siinä ajateltiin ja niin vähemmistö, itäinen ja pohjoinen väestö sai raskaasti kokea sen seuraukset.

Maaseudulla ei vihata kaupunkia ja kaupunkilaisia. Asennoitumiseen sisältyy usein kateen sekainen kunnioitus. Kaupunkilaisten mielipiteissä näkyy avoimemmin viha ja paljaasti syytös maaseutua kohtaan, maaseudun asukkaita kohtaan. Minusta on käsittämätöntä, jos kotiseutuni pienviljelijöitä kadelditaan tai heitä vihataan, ja jos muutama harva ansaitsee peräti maanviljelijän tittelin tilakoon perusteella, hänen tänä päivänä pystyäkseen menestyksellisesti hoitamaan yritystään, on melkoisessa määrin hallittava agronomin, metsänhoitajan, eläinlääkärin ja koneinsinöörin taitoja.

Joskus näkee lehdissä haastatteluja, kuinka joku varakas kaupunkilainen on ryhtynyt maanviljelijäksi. Näitä näkee tavallisesti keväisin. Mies istuu uusissa työvaatteissa uuden traktorin pukilla siementämässä peltoa, ohutta pölyä nousee ilmaan, naurulokkiparvi lehahtelee perässä; juuri tuolla romanttisimmalla hetkellä. Vuoden kuluttua ei näy kuvia eikä uutisia. Kun maata viljelemään pitää kasvaa lapsesta lähtien ja taidot opittava kokemuseräisesti. Sitä paitsi maatalouspoliittinen lainsäädäntö on niin monimutkainen, ettei sitäkään aloittelija opi hetkessä.

Yhteiskunnan murroksen myötä hävitettiin mahdollisuus elää pienesti ja vaatimattomasti. Tunnen ja tunsin ihmisiä, joille hyvin olisi riittänyt eläminen pienellä maapaikallaan: peltotilkulta leipävilja, parilta saralta lehmän heinät, joitakin kanoja, keväällä syöttöporsas joka syksyllä teurastettiin, perunat omasta maasta, kasvimaat, joitakin marjapensaita. Suunniteltiin yhteiskunta, jossa ei tule toimeen ilman rahaa. Kaikki maksaa ja paljon, ja niin tuo elämänmuoto tukehtui.

Millaista maaseudulla on tänään?

Murros on tehnyt tehtävänsä. Maata on siirtynyt yhtiöille, liikemiehille, äkkivarakkaille. Tämä on ollut todellista maan uusjakoa. Tutkijat aikanaan askartelevat tämän tapahtuman äärellä pitkään ja siihen palataan yhä uudelleen ja uudelleen.

Tilanne on jotenkin vakiintunut. Tilakoot ovat suurentuneet, niillä on erikoistuttu ja ne toimivat tehokkaasti. Viljelysmaan vuokraus on yleistynyt. Uusi kukoistus on nähtävissä, tulollaan. Lisäksi asutuskeskuksissa työtä tekevien maalla asuminen on nähtävä uutena aaltona paluuna lähemmäksi luontoa.

Voin todella sanoa, että muistini kattamana aikana maaseudun kuva on muuttunut kokonaan ja suuri on myös se muutos, mikä on tapahtunut ihmisten mielissä. Ja hyvä näin, tähän kai oli tarkoitus tullakin, tähän kai pyrittiinkin.

Mutta tyystin ei voi unohtaa niitä "kehityksen" rattaissa rutistuneita, henkisiä invalideja ympärillämme, niitä, jotka heistä vielä elävät. □

Pirkko Siltala:

HELKAVIRSIEN IHMISKUVASTA

Psykoterapeutti Pirkko Siltala kertoi Eino Leinon Helkavirsien ihmisistä runonäyttein Säätytalossa 13. 10. 1980. Julkaisemme hänen esitelmänsä kokonaisuudessaan.

Eino Leinossa oli voimakas arkainen ulottuvuus niin sisäiseen suuntaan omaan itseen kuin oman kulttuurinsa historiaan. Leino sullatti suomalaista ja kansainvälistä myyttiperinnettä Helkavirsiksi määrättyä historian hetkenä. Merkitsevää Helkavirsien syntymiselle oli myös Leinon karjalainen alkuperä, runoilijan varhainen perehtyminen riitteihin ja tauskon jäänteisiin, hänen matkansa Raja-Karjalaan ja Ilomantsiin, hänen koulutuksensa myös ns. opillisen sivistyksen parissa ja hänen pääsynsä maamme johtaviin kulttuuri-piireihin. Lähiomaisten rinnalla puolalaisserkku Eugen Kyreniuksella oli merkittävä osuus ylipäättänsä Eino Leinon luovuudelle, mutta ennen kaikkea Helkavirsien syntymiselle. Runoilija kuvaa serkkuaan "Elämäni kuvakirjassa": "Hän oli tuiman näköinen, täysi ryssä mielestäni. . . Muistin kuin pahaa unennäköä häntä pilkatun joskus veljeni kesken hänen kreikkalais-katolisen ristinsä vuoksi, joka saunassakin riippui hänen rinnallaan. Yhdessä olimme istuneet luona räiskyvän leivinuunin, hän kertoi "outoja satuja ja seikkailuja minulle, minä istuen ihailevana hänen polvelaan. Jotakin lempeämpää, jotakin slaavilaisempaa hänessä oli kuin omissa veljissäni, mutta mahdollisesti myöskin jotain itämaisesti hirmuvaltaisempaa, olen tullut myöhemmin tuumineeksi. . . Kuka osaa laskea lapsuusvaikutusten tuhatpäiset johtopäätökset?"

Leinon voimakkaat omakohtaiset elämykset, syvät intohimot ja ristiriidat muuttuivat runollisiksi ilmaisuiksi. Leino on kertonut Helkavirsien ensimmäisen osan luomisvaiheesta, kuinka hänen alkuperäinen ajatuksensa oli kirjoittaa luonnon henkivoimista. Kirjoittamisen aikana tämä idea tuli sekundääriseksi ja persoonalliset kokemukset tulivat runojen teemoiksi. Eino Leino kirjoitti Helkavirsien I osan Otto Mannisen luona Kangasniemellä kesällä 1903, kahdessa kuu-

kaudessa. Kirjallisina eväinä hänellä oli mukana 'Suomen kansan satuja' ja Kanteletar'. Ulkoisena luomisympäristönä oli salomaan luonto. Näin Leino sai yhteyden myös lapsuutensa voimakkaisiin erämaan luonnon elämyksiin Kainuussa.

Merkitsevät ihmissuhteet olivat Otto Manninen ja runoilijana rakastettu Freya Schoulz. Hän oli kirjeyhteyden päässä Helsingissä. Otto Manninen oli Leinon ensimmäinen Helkavirsi-yleisö. Hän sai seurata runojen voimallista syntyprosessia ja osallistua siihen omalla Leinolle vasakkaisella runoilijatyylillään. Kävely-, uima- ja saunomisretkillä he pohtivat runojen yksityiskohtia.

Molemmat intensiiviset ihmissuhteet antoivat turvaa ja suoja luomisvaiheen aikana, jolloin varhaiset arkaiset voimat lähtivät liikkeelle ja koettelivat runoilijaa. Leinon kirjeet, muistiinpanot ja kommentit puhuvat hyvänolon tunteesta, eheydestä ja innoituksesta. Leinon kirje Freya Schoulzille kuvaa parhaiden Helkavirsien I osan luomiskautta, jota sävytti runoilijan tunne omasta arvostaan, luomisen varmuudesta, jopa aivan voimistuneesta itsetunnosta:

"Kirjoitan parempia, hienompia runoja. Viime päivinä olen runoillut muutamia legendoja ja balladeja, jotka kai ovat parasta, mitä milloinkaan olen kirjoittanut. Hurjaa runoutta muinaissuomalaiseen tyyliin, jossa on keskiajan koko väririkkaus, menneisyyden vuosisatojen vienoja tai raakoja ääniä — se tulee olemaan jotain uutta. En ole milloinkaan tuntenut itseäni niin itsenäiseksi, en milloinkaan ole ollut sellaisessa tunnelmassa, seisoinyt niin omalla maaperälläni. Manninen on hyvin ihastunut ja ennustaa jyrisevää menestystä. Saamme nähdä."

Helkavirsi-kesänään Leino ulottui aivan fenomenologiseen alkutilaan, ykseyteen koko luomakunnan kanssa,

Myös Helkavirsien toisen osan kirjoittamisvaiheissa Leino vietti luonnossa kesäänsä. Kotiseudultaan Kainuusta hän kirjoittaa: "Jotakin uutta on edessäni, jonka vain aavistan. Mutta kaikki mielikuvani täytyvät, sen tiedän vanhastaan. Tunnen sekunneittain syntyväni uudelleen. Olen ollut ja elänyt niin kaukana kaikesta, niin etäisissä, epämääräisissä mielialoissa, niin aineettomissa, ilottomissa ja suruttomissa ilmakerroksissa..." Kuitenkin toinen on mies, toiset ja uudet ovat ihmissuhteet ja toinen on varsinainen luomisen paikka kuin Helkavirsien I osa aikoihin. Leinolla on takanaan kaksi avioliittoa, lapsi, ulkomaanmatkat, voimakkaita tuotteliaisuuden ja myös alakuloisuuden vuosia runoilijana. Hän on toiminut intensiivisesti myös näytelmäkirjailijana, yhteiskunta- ja taidekriitikkona, sanomalehtimiehenä. Helkavirsien II osa ilmestyi vuonna 1916. Suomen kansa oli ajautumassa kansalaissotaa kohti. Ulkoisena Helkavirsien luomisen paikkana oli kiireinen toimitus keskellä Helsinkiä. Yöt olivat runojen kirjoittamista vaten kuten ennen Kangasniemelläkin. Päivisin Leino oli Sunnuntai-lehden päätoimittaja. Hän asui toimittaja-toverinsa Vihtori Kososen kotona, jonne lehden toimituskin oli sijoitettu. Leinolle merkitsevä, intensiivinen ja ristiriitainen suhde Onervaan on mukana Helkavirsien tunnoissa. Onerva oli lehden toimitussihteerin.

Itse Helkavirsien luomisprosessin Leino koki nyt pelottavana. Hän pelkäsi, että mielikuva-maailma ja arkaiset voimat saisivat ehdottaman ylivallan, että raja-aita mielikuvien ja todellisuuden välillä katoaisi kokonaan. Leino tunsu tähtensä kiittävän huimasti sitä mustaa möhkälettä kohti, josta hän oli jo vuosia aikaisemmin puhunut, hän tunsu olevansa kohtalon merkitsemä. Nämä epätoivoiset tunnelmat yhtyivät ruumiin kipuihin. Kuitenkin toimitustyö ja arkipäivän vuorovaikutus toimittajien kanssa antoivat ainakin aika ajoin kokemusta yhteisestä todellisuudesta, maaperää jalkojen alle ja rajat.

Kaarina Sala on osoittanut esseessään 'Balladi ihmisen yö- ja päivämistä' kuinka elämän vaikeiden kokemusten murtaessa kirjailijan henkiset voimavarat, hänelle voi avautua kanava yhteiseen elämysvarastoon, kansanrunouteen. Myytin symbolitaso, rohkeat vertaukset ja tarinat jäsentävät mielenliikkeitä. Helkavirsien II osan luomisprosessia sävyttävät vaihteittain mielikuvat loppuun kulumi-

sesta, tyhjiydestä, pikaisen kuoleman uhasta, henkisten voimavarojen menettämisestä ja toisaalta syntymisestä uudelleen, uudistumisesta. Uudistuminen ja muuttuminen taiteilijana, taiteen luomisvoimaisuus saa kuvauksen 'Auringon hyvästijättö'-runossa.

Tuop on sytti onnen oudon,
viritti minussa mielen
mennä haaveeni hakuhun,
tulla tuntemattomihin;
voima uusi mua vetävi,
tähti vieras viettelevi,
valta vankempi minua
mahti maata korkeampi.

'Auringon hyvästijättö'-runoa on aihetta tarkastella laajemminkin. Runo on Helkavirsien II osan päätösruno. Runo on kirjoitettu minä-muotoon. Runoilija on samaistunut Aurinkoon, hän on Päivänpoika. Hän haluaa puhdistautua ja vapautua tummista elämän tunnoista: "tuskin minun Aurinkoni nousee. Se poistuu palajamatta". Runoilija lähtee uhmalla, koska hän on myös pettynyt. Hänen itsetuntoaan on loukattu, hän on masentunut ja valmis menetykseen — mutta loukkauksen hän peittää hyvin hybrisiin, kaikki-voipiin mielikuviin. Hän lähtee Aurinkona ja Päivänpoikana.

Leino on itse viitannut siihen, kuinka 'Auringon hyvästijättö' on läheinen kosketus sitä edeltävään runoon 'Talvipäivän painuessa'. Tämä on minä-muotoinen kuvaus rakkauden tuomasta pettymyksestä, yksinäisyydestä ja ikävästä. Rakastettu on jättänyt hänet "päivien päättömien pakkotyöhön". Päivänpoika 'Auringon hyvästijättö' ei halua jäädä Maahan, kahleisiin ja synkkyyteen, vaan hän lähtee rajattomaan rakkauteen, heljään henkeen — maailmaan, jossa ei ole pettymyksiä eikä rajoja — vaan vapaus. Nyt ei ole enää tilaa kahtalaisuudelle, on vain lähdön ehdottomuus: "Poistunut nyt palajamatta". Leino kirjoittaa Onervalle: Tunnen loppuni lähestyvän, en jaks enää." (v. 1915).

Vaikka 'Auringon hyvästijättö' on lähtökohdaltaan rakkausruno, intensiivisen, pitkän ja vaikean rakkauden ja pettymyksen kuvaus, runo laajenee loupumisen ja vapautumisen haltiokkaaksi kuvaukseksi ja ennen kaikkea luovuuden kuvaukseksi.

Päivänpoika kokee luopumisen kosmisena, arkaisena tapahtumisena, maailmankaikkeuteen sulautumisena, yhtä kaiken kanssa olemisen kokemuksena. Leino kirjoittaa Onervalle: "Murrun mielelläni, sillä tunnen palajavani

vain alkuperäiseen itseeni, tähtien tuolle puolen”.

Myyttisesti Luoja irrottautuu luodustaan kuoleman ja uhrin kautta ja sulautuu luomakuntaansa. Elämän ehto on kuolema, kaikki luotu muuttuu. Kuolema on kaiken luomisen alku. Luojaat kääntyvät kuoleman puoleen ja pyytävät häntä olemaan läsnä luomisessa. Ihminen on osana luonnon kiertokulkua ja ikui-nen, mikä on myös myyttien ikuista sisältöä. Eino Leino julistaa luomisen ikuisuutta: ”Maa maahan jää, mut henki taivahalle”. Maa on myyttisesti nähty kaiken elämän symbolina, kaiken elävän äitinä. Vastakoh-tien jännitteestä syntyy uusi, vastakohtien jän-nite on maaperänä luomiselle. ’Auringon hyvästijätö’ -runossa taivas ja maa ovat kie-toutuneet toisiinsa ja lähtevät erilleen.

Helkavirsien kirjalliset elämykset avaavat lukijalle perustotuksia elämästä. Helkavirret ovat kuvauksia ihmisen perusintohimoista: rakkaudesta, vihasta, tuhoavuudesta, ylpey-destä ja nöyryydestä. Vain kosketuksessa näi-hin alkuintohimoihin, omiin tiedostamatto-miin voimiin, arkaiseen itseen ja omaan his-toriaan, ihminen yhtä hyvin kuin kansakunta voi elää. Kosketuksessa omaan perustaansa ihmiselle tulee vastaan tunteita ja mielikuvia, joita ei haluaisi tunnistaa itseensä kuuluviksi.

’Mennyt manner’ -runo puhuu juuri näistä ihmisen ja kansakunnan salatuista, historial-lisista voimista, kohtaloista ja kokemuksista, joiden kanssa on välttämätöntä päästä koske-tuksiin, ettei tuhoutuisi. Runossa yhteys sa-lattuun itseen syntyy kahden ihmisen koske-tuksessa. Rakkauden ja kiintymyksen turvin voi uskaltautua näkemään omaa vihaansa, tuhoavuuttaan, raatelevaisuuttaan ja peto-maisuuttaan. Ihmisessä ja kansassa asuvat tuhoavuuden voimat voidaan saada elämän-voimaksi rakkauden yhteyden avulla:

Pedot on kesytettävät,
peikot kiinni kytkettävät,
pedot kahleilla hyvyyden,
peikot lemмен liitoksilla,
ei menesty manner muuten,
rotu rohkea ylene.

Runo loppuu mahdollisuuteen yhdistää arkai-nen ja nykyhetki, hyvä ja paha, tietoinen ja tiedostamaton:

taluttavat toisiansa
kohti taivahan kupua,
sopusoinnun suuren maita,
yön ja päivän yhteyttä,
aina astuvat ylemmän,
häipyvät valohämähyn.

Leino on pohtinut paljon tätä ongelmaa: ”Voisin olla aivan tyyni ja ulkokohtainenkin, ellei noita entisajan tuhatkarvaisia ja tuhat-tunnelmaisia muistoja olisi. Nehän ne pyrki-vät särkemään tämänkin itssään ihanan ja eheän sopusoinnun. Lienen niihin liiankin sy-välle tunkeutunut. Miksi en sukeltaisi? Ellen niin tekisi, en tuntisi pinnalle pääsemisen rie-muakaan. Ja jos on vielä mitään oikeutta ja kohtuutta psykofyysillisen vanhurskauden maailmoissa, täytyy tuon riemun olla yhtä jat-kuvasti jalkovaa ja dityrambisesti kohti kor-keuksia kimpoavaa kuin on ollut tinkimä-tön tilintekoni entisen elämäni kanssa, ja pohjaton, joskaan ei aina kuolemanpelvoton sen kuilunkäynti.” (Elämäni kuvakirja.) Lei-no lainaa myös mielellään Anatole Fran-cen lausetta: ”Meillä ei ole muuta vihollista kuin itsemme.” Toisaalta Leino on hyvin pes-simistinen siihen mahdollisuuteen, että ihmi-nen voisi yhdistää eri puolensa ja ottaa vas-taan arkaisen tiedostamattoman maailman mielikuvat. Se merkitsee Leinolle tuhoutu-mista. ”Jokainen joka kohtaa mielikuvansa, kuolee. Mutta olisi turha surra sitä, sillä to-tisesti voidaan sanoa sitä autuaalliseksi kuole-maksi.” (Ahven ja kultakala.)

Vastakkaisten voimien, intohimojen yhteen-törmäys muodostaa Helkavirsien perusmotii-vin ja antaa Helkavirsille dramallisuuden. Leinon näkemyksen mukaan nämä vastakkai-set voimat synnyttävät vain harvoin ykseyttä, enimmäkseen yhteentörmäys merkitsee tuhoutu-mista.

Leinolla rakkauden syvä ja alkuvoimainen tunne särkyy helposti, vääristyy, muuttuu vi-haksi ja tuhoaa. Valoisan, lempeän ja lujit-tavan rakkauden mahdollisuus säilyy Leinolla inhimillisen elämän ulkopuolella. Rakkaus merkitsee harmoniaa ja yhteyttä vasta ”Tuo-nen virran tuolla puolen”, ”Jumalten juh-lissa”. Leino kohtasi rakkaudessa oman ongel-mallisuutensa ja haavoittuvaisuutensa, kuten ihmiset yleensä. Rakkauden myönteinen voi-ma yhtyy Helkavirsissä epäilyyn, vihaan, kau-naan ja vallanhimoon.

Eino Leinon ja hänen rakastamiensa nais-ten välille syttyi herkästi raju intohimo. Mut-ta suhde naiseen löysi vain hyvin lyhytjännit-teisen muodon Leinon elämänjärjestyksessä. Suhteet hajosivat nopeasti ja Leino mureni niin henkisesti kuin ruumiillisesti näissä koke-muksissa.

Nainen kaukana tavoittamattomissa, haave-

kuvana tai muistona oli Leinolle merkityksellisempi, ehjempi ja todellisempi kuin nainen ruumiillisesti läsnä.

'Syvärin impi' on tällainen runoilijan unelma. Poika ihastui pihalla pihlajasta kukkoksia poimivaan neitoon, joka "peuran lailla pois pakeni". Runo päättyy:

Voip' on miestä mieletöntä,
sulhoa sudenhalujen!
Toivon terttuja tavotit,
muiston kukkia keräsit,
keräätkin ikäsi kaiken,
polun poimit kahden puolen,
elontiesi toivottoman,
taipaleesi tarmottoman
onnen ollehen muruja,
et iloja, et suruja,
poimit rinnan riutumusta,
tahdon nuoren talttumusta,
unelmaisi uupumusta,
polttoa ilon-ikävän,
aikehia, aattehia
ammoin jo ajateltuja,
tuntehia, tuntehmia,
tuttuja tuhannet kerrat,
tuokioita mennehiä,
kausia kadonnehia,
yön hämyjä hälvenneitä —
ruskoja rusottaneita,
elin entisen menoa,
Tuonen tyhjyyden tuloa.

Jop'on koitti Koi-Jumala.

Poika polkua palasi,
kesä-aamun auetessa,
seisahti joka aholle,
joka katsoi kankahalle,
kukan poimi kuusikosta,
muisti mustakulmaistansa,
toisen jo lehosta löytyi,
tunsi tuskan rintaluissa,
astui miehenä mieltäväänä,
ukkona uneksivaisna,
hiljeten jalan hitahan,
silmän vettä vierittäissä.

Leinon monet kirjeet ja muistiinpanot puhuvat runojen rinnalla ehjästä mielikuvasuhteesta naiseen. Mutta rakastetun lähellä kaikki särkyi. Leino kirjoittaa: "Koska minä en osannut ihmistä rakastaa, ainoastaan omaa itseäni ja mielikuviani" tai hän toteaa: "Muut sydämen saivat, ma kanteleen".

Leino kuvaa seksuaalista kokemusta hävittävänä myrskynä, joka tuottaa turmion molemmille. Leino näkee miehen ja naisen toisensa tuhoavana vastavoimana. 'Pyhä Yrjänä' -runossa tulee esiin nuoren Eino Leinon naiskäsitely, ja käsitys omasta itsestään miehe-

nä, mikä ei liene sisäisesti vieras Leinolle myöhemminkään. Pyhä Yrjänä etsii ja kaipaa vain puhtautta, pyhyyttä ja neitseellisyyttä. Tällaista naista hän on valmis puolustamaan. Mutta kun naisessa tulee esiin intohimoinen ja viettelevä puoli, silloin:

Tappoi naisen naurusuisen
miekalla tuliterällä
Pyhä Yrjänä ylinkä,
kukka kaiken ristikunnan.

'Arja ja Selinä' kuvaa prosessia, missä ihminen tulee itsestään tietoiseksi toisen ihmisen rakkauden varassa. Runon pohjan on Eden-myytti, ihmiskunnan alkuajan mies ja nainen.

Runo on myös hyvin kaunis kuvaus ihmisen seksuaalisuuteen heräämisestä miehenä ja naisena.

Se Selinä neiti nuori
näki kerran keski-yöllä
silmät kuin tuliset tähdet
singahtavan päänsä päällä,
ja ne paistoi täydet tähdet,
paistoi paljaalle povellet,
poskille punetuville
varren valkolumpehille.

Uskoi aamulla unensa:
"Liekö liikoja tulossa,
taikoja tapahtumassa?"

Ystävä hyvä hymyili:
"Ihailin ihanintani".

Tuop on Arja aimo sulho
kuuli toisna keski-yönä
äänen kuin Ukon vihurin
viuhahtavan päänsä päällä,
ja se huusi ääni hurja,
huusi kuin veren vihoja,
haastoi kuin sydänhaluja
miehen mielihautehia.
Kertoi kullon kumppanille:

Lienkö muuksi muuttumassa,
uudeksi urostumassa?

Naljaeli neiti nuori:
"Näit unta unelmastasi".

— — —
Syli toisensa tapasi.

Runossa on nähtävänä myös Leinon myyttinen kokemistapa:

Kasvoi heistä kaunis heimo
veressä väkevä lohtu
silmässä *tulenvälähdys*

Myyteissä tietoisuuden syntymistä kuvataan valon ja tulen luomisella. Valo merkitsee tietoisuuden syntymistä. Kun valo on saatu maailmaan voidaan nähdä toinen toisensa. Näkemisessä, valossa eli tietoisuudessa menetetään viattomuus. Runo puhuu tiedostamisen välttämättömyydestä, mutta myös tiedon ahdistavuudesta. Ykseydestä irrottautuminen saa aikaan syyllisyyttä.

Tieto on viluinen vieras,
kamalampi kaiken tieto,
tieto tyhjyyden kamalin.
Tullen lapseksi takaisin,
saanen auvon, saanen armon.

Mutta runo jatkuu. Avartunut aivoisuus, siis viisaus voi merkitä myös nöyryyttä ja luoduksi tulemisen kokemusta — ei välttämättä hybristä hallintaa. Runon loppu puhuu myös siitä, kuinka ihminen on itsensä varassa, vastuullinen itsestään. Nämä tunnot voimistuvat Leinolla elämänsä loppuvaiheita kohti kulkiessa, selkeästi jo nähtävissä Helkavirsien toisessa osassa. Ylermi Helkavirsien I osassa kamppaili vielä ulkopuolisia voimia, ei itseään vastaan.

Putoovat elämän puusta,
hedelmät hyvän ja pahan,
meill' on valta vain valita.
Ei kysytty minulta, miksi
tänne synnyin, täältä lähden,
siksi en kysy sinulta,
mitä mietin, suuri Luoja.
Teen työtä, erehdyn, etsin
oikein, väärin, mielenmäärin.

Runossa on Leinolle tunnusomainen loppu: kaikki on mahdollista, ei ole rajoja.

Helkavirsien sankarit ovat hyvin hybrisiä sankareita. He asettuvat jumalaksi itselleen ja toisille. He ovat itse kaiken mittana ja määranä. Samalla nämä sankarit paljastavat kaikkivoipaisuuden sisältämän epätoivon. Sankareissa näkyy ihmisen ikuinen tarve tahtoon, voimaan ja 'kaikkitietoon'. Ylermi kuvaa aatteen voimaa. Vaikka Ylermi tuhoutuu, hänen edustamansa, rakastamansa ja puolustamansa aate jää. Ylermissä on myös uhman hybristyyttä.

Ylermin syntymäaikoihin vuonna 1903 Leino oli nuori runoilija. Hän oli kasvamassa tietoisemmin runoilijaksi kuin aikaisemmin. Hän oli luopumassa kaikesta runoilijakutsu- muksensa hyväksi. Usko ja rakkaus omaan luomisvoimaan ja taiteen ikuisuuteen on myös

Ylermin sanomaa. Siihen Leino tarvitsi kaiken 'uhmamielen': "vielä on kivessä kinnas".

Ylermi on myös aikuistuvan nuoren elämäntilanteen kuvausta. Ylpeys, voimantunto ja usko omaan aatteeseen on tärkeä itsetunnon ja identiteetin syntymiselle. Identiteetin muotoutuminen ja lujittuminen merkitsee nuoruudessa vanhojen kuvien ja näkemysten tuhoutumista ja uuden aatteen rakentamista.

Ihmisen heroinen intohimo tietoon on saanut 'Kouta'-runossa loistavan kuvauksen. Koudan pyrkimyksenä on löytää tieto, jolla hän voi hallita yli elämän lakien. Kouta halusi estää aineen tuhoutumisen, murtaa kuoleman vallan ja siirtää syrjään ajan asettamat rajat. Tiedon jano on kasvanut Koudassa koko hänen olemustaan hallitsevaksi ja kaikkia tekoja määrääväksi intohimoksi. Tiedon ongelma on myös tämän ajan ihmisen ongelma. Ihminen on pitkälle samaistunut tietoon ja kohottanut sen mittapuuksi itselleen. Ihminen on samaistamassa uskon ja tiedon. Näin hän on kaventamassa muita ulottuvuuksiaan.

Kuitenkin Koudan tiedon etsimisessä on myös mieli. Se voisi olla oiva modernin huipputiedemiehen elämäntilanteen kuvaus, (Akateemikko Ketosen huomautus kirjoittajalle). Kouta näki pitkälle ja syvälle erään puolen elämästä.

Runo loppuu:

Sanoi ankara Ajatar,
kuului ääni korven yöstä,
puun alta, petäjän alta,
korven louhien lomasta:
'Elon huoli huomaisesta,
Mana mennyttä manaapi'.

Tuo oli Kouta, kolkko mies,
tunsi kaikki tietävänsä,
astui rotkohon Rotimon,
kulki kuolon porraspuita,
niinkuin pitkän pilven lonka,
niinkuin jäisen kosken kopru;
ei hän taakse katsahtanut,
katsoi alas Kalman usta,
ei hän kilvan kiirehtänyt,
astui askel askeleelta,
kun oli tuima Tuonen kulku,
elo kuoloa kovempi.

Ukrin intohimo valtaan on erilainen kuin Koudan tietoon. Ukri on aatteen fanaatikko, jota Kouta ei ole. Ukri sortuu omaan ihmillisen rajoittuneisuutensa satuttamana, tyhjennettyään kaikki omat ja kansansa voimanlähteet vallan intohimojen alttarille. Uk-

riissa Leino on tavoittanut näkyjä muinaisuu-
den hämärästä ja sisällyttänyt Ukriin varoit-
tavia ennustuksia.

'Tumma' -runo on kuvaus ihmisen peloista
ja ahdistuksista huipentuneena mielisairaan
ihmisen kuvaukseksi. Mitä enemmän oppii
ymmärtämään vaikeasti mieleltään sairaan ih-
misen elämyksiä, niiden painajaisluonnetta,
suojattomuutta ja kaoottisesta maailmasta
eheytymistä, sitä todellisemmalta ja tarkasti
oivalletulta tuntuu Leinon 'Tumma'. Runon
todellisuuden tuntu syntyy myös siitä, että jo-
kaisella ihmisellä on sanomatonta kauhua
tuntemattoman, pelottavan ja ratkaisematto-
man äärellä.

'Tumma' kuvaa särkyneen ihmisen kamppai-
lua eheyteen. Tumma kokee olemassaolonsa
'negatiivisena eksistenssinä', loputtomana kau-
hutilana. Kauhuhu merkitsee hänelle sekä täy-
dellistä yksinäisyyttä että kaikelle uhalle ali-
tuista ja loputonta alttiina oloa. Oman mi-
nuuden ja muun maailman rajat ovat hä-
vinneet. Tumma ei voi suojella eikä puolus-
taa itseään.

Tuo oli Tumma maammon marja,
syntymästä säikähtänyt
näki kauhut kaikkialla
haltiat pahat havaitsi
ei hyviä ensinkään.

Pojalla oli vaikeita kokemuksia jo synty-
mästä asti. Hän ei ollut saanut riittävästi ko-
kea hyvää lähimmän ympäristön taholta.
Varhaisten kokemusten pohjalta kaikki vas-
taantuleva välittyi häneen pelottavana. Ym-
päroivään maailmaan ei ollut syntynyt luot-
tamuspitoista vuorovaikutusta, vaan ahdistava
suhde. Runo kertoo, että poika eli äi-
tinsä kanssa, isä oli kuollut. Äiti yritti hoitaa
poikaansa niin, että pani hänet luontaisiin,
arkisiin töihin: paimeneksi, kalaan, palon te-
koon. Kaikki nämä askareet synnyttivät po-
jassa loputonta kauhua, ei tyydytystä eikä
mielihyvää. Hän jäi alttiiksi kaikelle eikä voi-
nut jäsentää kaoottisuuttaan kenenkään kans-
sa. Vähitellen tämä merkitsi lisääntyvää avu-
tomuutta, yksinäisyyttä ja lopulta tyhjyyttä.

Palasi mereltä poika
tuli valjuna tupahan, kertoi
kynnet kylmillänsä
Kauhea saloilla kansa,
meren kansa kauheampi!

Näin mä Tursahan tulevan,
meren kahtia menevän,
Kalpa karilla istui,
Tyhjä alla ammotteli.
Ei emoni kantajani!

Poika jäi piileksimään ruumiillisesti jäykis-
tyneenä peltojen perille. Vasta kun äiti, tu-
tuin, lähti etsimään poikaansa, poika juoksi
äitinsä syliin:

Paras on minun paeta,
paras mennä näiltä mailta,
mennä Kalman karsikkohon,
niillä Tuonelan piholla!

Nyt oli äidin toivo lopussa. Hän yhtyi poi-
kansa rauhan tarpeeseen, minkä kuolema an-
taisi, pois ahdistuksesta ja kamppailusta. Täs-
sä kriisitilanteessa poika sai sisäisen mieli-
kuva- ja tunnekosketuksen kuolleetseen isään-
sä. Suhde isään voi edustaa tässä myös tera-
peuttista kokemusta ja suhdetta arkaiseen
itseensä. Runossa on tuntumaa vanhaan
šamaani-parantaja perinteeseen, jolle ovat
jatkeena nykyajan terapeutit. Šamaani yhtei-
sönsä ympäröimänä, kosketuksessa yhteisölli-
seen tiedostamattomaan löysi paranemisen sa-
laisuuden.

Runon mukaan isän suhde poikansa ah-
distaviin mielikuviin oli eläytyvämpi ja sa-
maistuvampi kuin äidin, joka toiminnalla
pyrki ratkaisemaan poikansa ahdistusta. Isä
sitävastoin eläytyi poikansa kauhuihin ja ah-
distukseen ja tunsu ne itselleen tutuiksi. Tästä
syntyi parantava yhteys. Isän eläytyvä ymmär-
täminen vaikutti välittömästi tekona. Se
muutti pojan sisäistä tilaa kaaoksesta jäsen-
tymiseen. Tämä tapahtuma on vaikuttavin ja
käänteentekevin myös psykoterapeuttisessa
hoidossa ja yleensä luovassa prosessissa. Tum-
ma löysi yhteiset juuret toisten ihmisten kans-
sa, maaperän alle, jossa hän lujittui ja
eheytyi. Hän jaksaa kestää elämää. Isä neuvoi
poikaansa vähittäiseen kosketukseen kaiken
pelottavan tuntemattoman kanssa:

Lehto laululla lepytä,
Ahti uhreilla aseta,
Tuli kytke kahlehisin

Puuttuminen ja paraneminen merkitsee
kosketuksen saamista luovuuteen. Elementit
vaihtuvat toiseksi luomisessa. Oma koettu
maailma jäsentyy joksikin, jota ei ole ollut
aikaisemmin. Luomisessa myös jotakin itsestä

kuolee ja jotakin itsestä sulautuu uudeksi. Vastakohtien jännitteestä syntyy uusia.

Runo välittää lukijalle myös sen, kuinka jokaisen ihmisen elämässä on vaikeuksia, risiriitoja ja ahdistusta. Kukaan ei ole niistä vapaa. Tällaiseen ihmisyyhteisöön runon poika oli valmis samaistumaan.

Runossa kuvataan myös yksinäisyyden kielteisiä tunteja:

Yksin istut, yksin astut,
toukko seuloa seinähirttä,
itse seulet itseäsi,
ikävässä ainaisessa,
haikeassa, vaikeassa.

Niin Tumma suostui jatkamaan aloittamaansa elämää muuttuneena

pannen päivät päälletyksin
niin tulevat kuin menevät,
niin paremmat kuin pahemmat,
päällimmäiseksi pahemmat.

Hän teki työtään, uneksi joskus hymysuin sinipiioista saloilla ja tajusi elämän kerroksellisuuden.

'Halla' -runo on kuvausta äidin syvistä tuntevastakohdista. Tämä tekee Hallan rikkaaksi ja realistiseksi äiti-kuvaukseksi ja rikkoo perinteisen kiiltokuvamaiseksi idealisoidun äiti-myytin. Halla-äiti uskaltautuu katsomaan myös omaan hylkivään, kieltävään, vihaavaan, tuhoavaan, ei-jaksavaan äitiyteensä:

Halla harmaja emäntä,
Pallan eukko, Ärjän akka,
pahoin piteli poikiansa,
laulatteli lapsiansa.

Josp on joutui katsomahan,
äänen viuhutti vihaisen,
tuutussansa tuutimahan,
kova kuin kivistä kätkyt,
minkä neuvoi, neulapuisen
otti kankaalta karahkan,
minkä lämmitti, lähetti
paitasilla pakkasehen.

Tällaisesta vanhemmuudesta

Kasvoi tuosta kansa kumma,
väärasäärinen sukesi,
suku lynkkä, heimo länkkä,
kiero silmä, kitku sielu,

pahan suopa suuremmille,
pilkan suopa pienemmille,
kansa naapurikatainen,
rampa, raaka, synkkä-synty,
ilman ihmisten iloa,
vailla auringon valoa.

Jos rakastava huolenpito jää toteutumatta syntyy epätoivoa, joka näkyy ilottomuutena, synkkyytinä, ylivoimaisena kateutena. Vähitellen runossa tuodaan Halla-äitiä esiin laajemmin. Kylmyyden, kovuuden, omavaltaisuuden, kiihkeyden, tunteettomuuden ja tyydyden takaa tulevat esiin äidin muut ulottuvuudet: rakkauden ja syllisyyden tunteet:

"Vain ääni värähti äidin", "Kuitenkin sydän sävähti", "Pään kätki käsihin maammo, lymyi lynkkäpolvillensa, itki päivän, itki toisen." Kun Halla sai lopulta kuulla lastensa kuolemasta vieraalla maalla, hän uskaltautui laajemmin omiin tunteihinsa ja suremaan lapsiaan. Siinä hän joutui tunnistamaan myös omaa syllisyyttään. Syllisyyden tunteiden takaa Halla löysi yhteyden omiin pettymyksiinsä, omaan vaikeaan yksilölliseen ja yhteisölliseen elämänhistoriaansa:

Lienen kaltoin kasvatellut
lajiani, lapsiani,
ollutkin emona outo,
vieras äänille vereni,
— — —

Armoton oli elämä
minun herjan heimolleni,
kuolema sitä kovempi
tulenlautan lapsilleni.

Oisi ollut onni mulla,
oisin onnea jakanut,
ollut mulla lieden lämpö,
oisin lämpöä uhonnut,
— — —

Katsqi kohti korkeutta,
kuin suuri sininen silmä,
tutki tahtoa jumalten
kuin sydän puna-palava,
poljettu viattomasti,
synnytelty syyttömästi.

Äidin valitusvirsi on kuin monien kanteletar-aiheiden yhteenpatoutuma. Virsi lasten kuoltua kaikuu kuin itkijä-naisen valitus, täynnä persoonallista, elettyä tunnetta. Runo päättyy ihmisen itsensä ymmärtämiseen ja hyväksymiseen hyvänä ja pahana. Rakkaus jäsentää tuhoavuuden:

Vieri ääni äidin virren,
 kyyneleet enemmän vieri,
 läikkyi lämpö äidin lemmen,
 tahto taivasten enemmän:
 lumet läksi, suot sulivat,
 nurmet nousivat nukalle,
 kiuru kimposi sinehen,
 lehti puuhun lempeähän,
 joka kattoi maammon kummun,
 missä lintunen levähti,
 kukahti käkösen kulta,
 huomentuulonen humautti.

'Marjatan poika' -runon Leino tunnisti läheiseksi itselleen. Runon teemoihin hän palaa aina uudestaan. Kuvaus Marjatan pojan maailmaan tulemisesta on runoilijan oman credon huikea tiivistymä:

Ja hän tunsu ihmistuskat
 tuo Pyhä Jumalan Poika
 ja hän matkas maailmalle
 laaksoihin inehmolasten:
 pistihe joka pihalle,
 joka katsoi kartanolle,
 souteli solut sydänten,
 luonnon tiehyet tuhannet,
 itki kanssa itkeväisten,
 nauroi kanssa nauravaisten,
 lempi lempiväin keralla,
 kuoli kuolevain keralla,
 harjoitti hyvehet kaikki,
 maistoi marjat karvahatkin,
 ammatit eri alaiset,
 ijät, säädyt ihmiskunnan.

Ja hän mietti ihmismielen,
 mietti myös eläinten mielen,
 jätti kaikkehen jällelle
 oman sähkönsä säkenen,
 kuolemattoman kipinän
 Kaikkivallan kartanoista.

Seppo Heiskala:

NESTEMEKANIikka FYSIKAALISTEN ILMIÖIDEN HAVAINNOLLISTAJANA

Uusi suomalainen näkökulma fysiikkaan on DI Seppo Heiskalan esitelmässä nestemekanikasta fysikaalisten ilmiöiden havainnollistajana, jonka hän piti Kriittisen korkeakoulun järjestämässä ohjelmaillassa Säätytalossa 23. 9. 1980.

Ideaalista nestettä on käsitelty teoreettisessa fysiikassa verraten suppeasti. Jonkinlaisia määritelmiä tästä kimmoisasta nesteestä on olemassa, ja jonkin verran on käsitelty sen laminaarista eli pyörteetöntä virtausta. Tarkoitukseni on täsmentää määritelmiä sekä etsiä hyöty rytmillisistä virtauksista, jotka tuovat mukanaan pyörteen. Olen kehittänyt teoriaani useamman vuoden ajan ja aion nyt esitellä lähinnä teknisluonteisia ideoitani, jotka ovat syntyneet tämän vuoden puolella.

Fysikoiden perinteinen tapa on etsiä luonnonlakeja eli algebrallisia kaavoja koetulosten perusteella. Esimerkiksi Newton sai laskukaavansa tähtitieteellisistä mittauksista. Mitä enempi ja tarkempia mittauksia on tehty, sitä parempia ja useampia kaavoja on ollut kehitettävä. Ihannetta eli yhtä, kaikenkattavaa, tarkkaa kaavaa ei ole vielä saavutettu.

Omateoriankehittelyni lähtee liikkeelle teoreettisten nestehiukkasten tarkastelusta. Tästä huolimatta emme pääse eroon luonnonlakikäsitteestä. Päinvastoin: pääsemme kiinni oleellisempiin syihin, miksi tietynlaista algebraa fysiikassa on käytetävä. Koska teoriankehittelyni lähtökohtana on vain harvoja käsitteitä, on toiveita päätyä harvoihin laskukaavoihin silloin, kun se aika koittaa.

Nestemekanikan peruskäsitteet

Teoriani peruskäsitteet määritellään ns. ideaalisilla ominaisuuksilla. Ideaaliset ominaisuudet ovat oudontuntuisia siksi, että voimme mielikuvituksessamme niitä lähestyä, mutta emme kykene niitä koskaan täysin tavoittamaan. Ideaaliset käsitteet muodostuvat kuitenkin teorioitten kulmakiviksi, koska ni-

den avulla teoria kyetään tekemään aukottomaksi ja suljetuksi.

Ensiksi tarvitsemme *tilan*, johon neste sijoitetaan. Tila on koostumukseltaan homogeeninen. Se on myös jatkuva ja äärettömän suuri. Tilassa ei synny ideaalista nestettä. Tilaan voidaan ajatella sijoitetuksi Euklideen tapaan liikkumattomia kuvioita, kuten pisteitä, suoria ja tasoja. Näitä liikkumattomia kuvioita voidaan käyttää vertailukohtina tarkasteltaessa nesteen liikkumista tilassa.

Toiseksi tarvitsemme nestekäsittien. *Ideaalinen neste* on homogeenista kuten tilakin, mutta laadultaan erilaista kuin tila. Neste ei ole jatkuva, vaan koostuu erillisistä nestehiukkasista. Nestehiukkanen määritellään seuraavilla ideaalisilla ominaisuuksilla:

- nestehiukkanen on äärettömän pieni
- nestehiukkanen on kimmoisa
- nestehiukkasella on nopeus

Koska nestehiukkanen on äärettömän pieni, emme voi sanoa, minkä muotoinen se on. Muoto näet edellyttää mittojen vertailua. Esim. kuution kärkipisteet ovat kauempana keskustasta kuin kuution muut pisteet. Äärettömän pieni tarkoittaa sitä, että mitoista ei voi puhua. Samanlainen käsite on äärettömän suuri. Emme voi vertailla kahta äärettömän suurta mittaa keskenään.

Nestehiukkasen kimmoisuudella tarkoitetaan sitä, että hiukkanen ei voi tunkeutua toisen hiukkasen sisään, vaan vaikuttaa toiseen hiukkaseen vain pintakosketuksen avulla.

Nestehiukkasen nopeus mitataan tilan suhteen, joten kysymyksessä on nopeus samassa merkityksessä kuin mitä Newton tätä käsitettä käytti. Jokaiselle nestehiukkaselle voidaan kuvitella kello, joka mittaa samaa absoluuttista,

tasaisesti etenevää aikaa. Toisin sanoen voimme palata klassillisiin ajatuskulkuihin ja sitoa nestehiukkanen euklidiseen paikkakoordinaatistoon ja absoluuttiseen aikakoordinaatistoon.

Tosiasiassa ainoa kellolaite nestehiukkasesa on sen oma nopeus, jossa voimme toivoa olevan riittävästi säännönmukaisuutta aiamittauksista varten. Nopeutta voidaan merkitä nuolella, jolla on lähtökohta, suuruus ja suunta. Fysikaalisia tapahtumia voidaan siis kuvata vektorikenttämuunnoksina.

Tässä olivatkin ideaalisen nestehiukkasen kaikki ominaisuudet. Kuten huomataan, tällä hiukkasella ei ole sellaista ominaisuutta kuin paino. Mikään ei vedä sitä puoleensa, eikä se itse vedä mitään puoleensa. Ainoa tapa, on, että se törmätessään muuttaa eteensä satuneen nestehiukkasen nopeutta.

Kolmanneksi tarvitsemme käsitteen, joka kuvaa nestehiukkasten liikkeen syntymistä. Tilan keskellä on äärettömän pieni *nestelähde*, jossa nestettä syntyy ja josta neste virtaa ympäröivään tilaan. Tämän nestelähteen teho on ääretön.

Nestehiukkasten joukkotoiminta

Nyt meillä on käytettävissämme nestehiukkasia, jotka liikkuvat ja törmäilevät toisiinsa. Tätä joukkotoimintaa kuvataan käsitteillä *tiheys*, *virtaus* ja *paine*. (Kuva 1)

Tiheys kuvaa nestehiukkasten keskinäisiä etäisyyksiä.

Virtauksella tarkoitetaan sitä, että tilan poikkileikkauksen kautta siirtyy enemmän nestehiukkasia jompaan kumpaan suuntaan. Virtaus edustaa liikkumista ja siirtymistä. Jos nimitämme nestehiukkasen liikettä energiaksi, voimme sanoa, että virtauksessa energiaa siirtyy nesteen mukana poikkileikkauksen kautta paikasta toiseen.

Virtauksen luonnetta on selostettava vielä yksityiskohtaisemmin. Virtaus syntyy, kun nestelähteestä purkautuu jatkuvasti nestettä, joka työntää edellään olevaa nestettä. Yksinkertaisimmin tämä työntö tapahtuma voidaan kuvata kahden nestehiukkasen törmäyksenä. Jälkimmäisen nopeus edelläolevan suhteen oletetaan olevan v . Koska törmäyksessä liikemäärä ei muutu, on molempien hiukkasten nopeus törmäyksen jälkeen $v/2$. Hiukkaset kimpoavat vastakkaisiin suuntiin, mutta tätä

suuntaa emme tiedä, emmehan tiedä edes hiukkasten muotoa. Koska nestehiukkaset ovat äärettömän pieniä, tulee kysymykseen vain täysin keskeinen törmäys. Nestehiukkaset eivät liioin voi tarttua toisiinsa kiinni, joten tällainenkaan seikka ei vaikuta törmäyksessä. Kaikista kimpoamismahdollisuuksista voimme piirtää "todennäköisyyspallon". Tämä pallo osoittaa sähkömagneettisen virtauksen luonteen: virtaus tiettyssä suunnassa aiheuttaa liikettä myös kohtisuoraan tätä suuntaa vastaan. Sähkökenttään liittyy kohtisuora magneettikenttä. "Todennäköisyyspallo" havainnollistaa myös nestevirtauksen "suunnistusmenetelmää". Virtaus voi valita sopivimman etenemissuunnan. Tästä syystä nimitän "todennäköisyyspalloa" nestevirtauksen kompassiksi. (Kuva 2) Voimme perustella myös virtauksen sykkeellisuuden: virtaussuunnassa tapahtuva liike varastoituu välillä poikittaiseen liikkeeseen. — Emme siis voi ajatella virtausta tilan poikkileikkauksen kautta ilman, että tiedostamme samanaikaiset tapahtumat tämän poikkileikkauksen pinnan suunnassa.

Paineella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että jossakin tilan poikkileikkauksessa liikkuu saman verran nestehiukkasia molempiin suuntiin. Oikeastaan paine on siis kahden päinvastaiseen suuntaan kulkevan virtauksen yhdistelmä. Nämä virtaukset kumoavat toistensa vaikutusta. Paine edustaa tiettyssä mielessä dynaamista stabiilisuutta, muuttumattomuutta, siirtymättömyyttä. Poikkileikkauksessa on liikettä eli energiaa, mutta poikkileikkauksen kautta ei siirry energiaa paikasta toiseen.

Ainehiukkasen rakenne

Lähden tutusta, luonnossa esiintyvistä ilmiöistä, pyörteestä vedessä. Pyörre syntyy virtauksen muuttuessa riittävän nopeaksi. Pyörre on sukkulamainen, vinosti pyörivä erikoisalue veden sisällä. Ajattelen, että pyörrekeskus ideaalisessa nesteessä edustaa klassillista ainehiukasta. Siksi tämä ideaalisen nesteen pyörre on konstruoitava siten, että siihen kuuluu nestepaineekenttä, joka vastaa gravitaatiopaineekenttää, ja nestevirtaus, joka vastaa sähkömagneettista kenttää. Entä pyörrekeskus? Siinä vaiheessa, kun vasta tavoittelin teoriani perusideoita, aloin pitää ulkopintaa ai-

nehiukkasan oleellisena osana. Ulkopinnan kauttahan kaikki vaikutukset ainehiukkaseen tulevat. Aloin siis rakentaa tätä pintaa pala palalta ja yht'äkkiä huomasin, että tämä pinta voisi tulla kestäväksi, jos sille annettaisiin sopiva pyörimis- ja aaltoliike. Mitään tukea sisältäpäin ei silloin tarvita. Ainehiukkanen saa olla sisältä täysin tyhjä. Tiesin tarkastelevani mikromaailman pyörrettä.

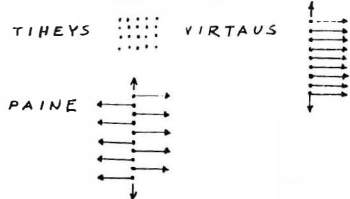
Tällä hetkellä piirrän pyörrekeskuksen kuvassa 3 esitetyllä tavalla. Pyörrekeskus on pyörivä, pallomainen ruuvipinta, jossa aaltoliike etenee navoilta ekvaattorille tai ekvaattorilta navoille. Edellisessä tapauksessa on kysymyksessä negatiivinen ainehiukkanen ja jälkimmäisessä tapauksessa positiivinen ainehiukkanen. Mikäli ko. aaltoliike tapahtuu samanaikaisesti molempiin suuntiin, jolloin muodostuu seisova aalto, on kysymyksessä neutraali ainehiukkanen.

Pyörrekeskuksen pinnan pysyvyydelle on asetettava kaksi ehtoa:

- pinta ei saa sortua sisäänpäin
- pinta ei saa hävitä ympäristöönsä

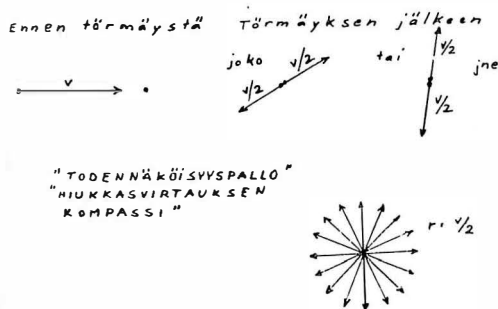
Ensimmäinen ehto on täytetty, jos pinta on aaltoliikkeessä. Tällöin "sortunut kohta" ponnahtaa myöhemmässä vaiheessa takaisin

KUVA 1 NESTEHIUKKASTEN JOUKKOTOIMINTA

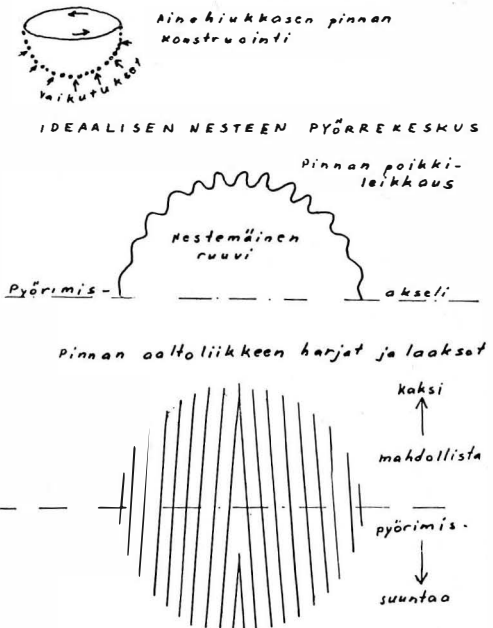
Kuva 1.

KUVA 2 KAHDEN NESTEHIUKKASEN TÖRMÄYS

Kuva 2.

KUVA 3 AINEHIUKKASEN RAKENNE

Kuva 3.

ulospäin. Toinen ehto on täytetty, jos pinta on ulkoapäin suunnatun jatkuvan pommituksen kohteena.

Sähkömagneettinen virtaus huolehtii aaltoliikkeen ja gravitatiopaineen hoidosta pommitustehtävän.

Nestemekanikan peruslait

Tarkastelkaamme kysymyksiä: miksi pyörre syntyy, ja mikä ominaisuus tekee pyörteen niin pysyväksi? Vastataksemme näihin kysymyksiin, tarvitsemme tarkempia tietoja laeista, jotka säättävät nestehiukkasten liikkumista. Minulla on kaksi ehdotusta, joita nimitän nestemekanikan peruslaeiksi:

Laki I : Nestehiukkasnopeudet pyrkivät tasoittumaan.

Laki II: Nestehiukkasnopeudet pyrkivät maksimoitumaan.

Laki I:n luonnollinen syy on nestehiukkas-ten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Kuten näimme, kahden nestehiukkasen törmäyksessä nopeuserot tasoittuu. Jos hiukkasnopeudet

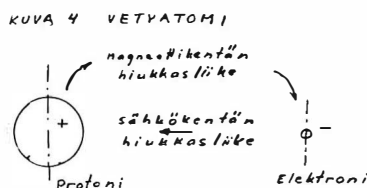
oletetaan vakioiksi, paineen vaihtelut edellyttävät nestetiheyden vaihteluja. Nesteen tiivistyminen umpinaiseksi pinnaksi pyörrekeskustassa merkitsee siis gravitatiopaineentän maksimoitumista. Pyörre on rakenteeltaan sellainen, että siinä hiukkasnopeudet ovat vakiot. Tämä tekee pyörteestä pysyvän.

Lakia II perustelen nestelähteen ja sen ympäristön välisellä vuorovaikutuksella. Nestelähteen tehohan oli ääretön. Tämä laki määrää fotoneiden ja ainehiukkasten uudelleenryhmittelyä.

Todistelujen keskeneräisyydestä huolimatta olen melko vakuuttunut edellä mainittujen nestemekanikan lakien oikeellisuudesta. Kuten esipuheessani mainitsin, kerron tässä esityksessäni lähinnä teknisluonteisia ideoitani. Peruskäsitteiden yhteydessä taas viittasin aukottoman ja suljetun teorian luomisen. Suljettuun teoriaan kuuluvat olennaisena osana ideaaliset käsitteet. Tässä esityksessä käsitelty tekninen osa teoriasta on ideaalisten käsitteiden välissä. Kuitenkin teorian teknisen osan lakeja luonnehtimassa täytyy olla suljetun järjestelmän kaikki vaikuttavat tekijät. Suljetun teoriani vaikuttavat tekijät näkyvät edellä mainituissa laeissa tunnusomaisella tavalla: nestehiukkaset kouliintuvat "tasapaisiksi", mutta toiselta puolen mahdollisimman vauhdikkaiksi.

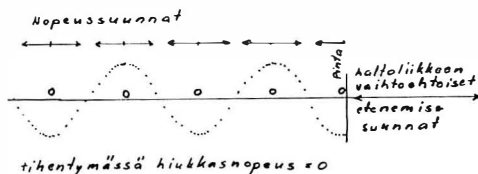
Atomit ja atomiytimet

Kun olemme selvittäneet pyörteen rakenteen, voimme alkaa yhdistellä useampia pyörteitä. Vetyatomi (Kuva 4) koostuu protonista, jota kiertää elektroni. Protoni on suuri pyörrekeskus ja elektroni on pieni pyörrekeskus. Ehto, että elektroni liikkuisi, on, että siihen kuuluvaa paineenttä siirretään pitkin elektronin kulkureittiä. Kuten aikaisemmin on mainittu, painetta voidaan nimittää energiaksi. Virtaus on taas energian siirtämis-

Kuva 4.

KUVA 5 SÄHKÖKENTÄN PITKITTÄINEN AALTOLIIKE

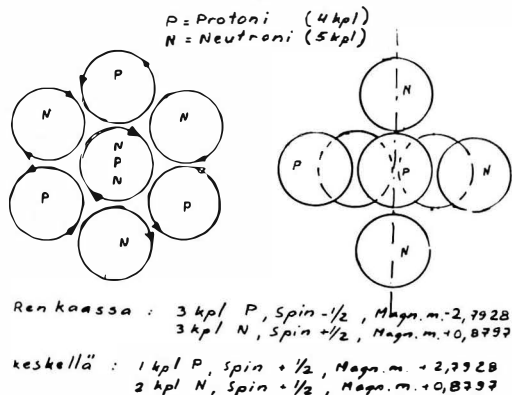

Kuva 5.

tä paikasta toiseen. Siis vetyatomissa tarvitaan virtausta protonin ympäri. Tämä virtaus taas on sykkeellistä, koska sähkömagneettinen virtaus on aina sykkeellistä. Silloin kun virtaus kulkee pitkin umpinaista rataa ja tietynsuuruksena, voidaan puhua rataa sidotusta energiapaketista eli kvantista.

Sähkö- ja magneettikentissä tapahtuvien aaltoliikkeiden yhtyminen aiheuttaa ilmeisesti elektronin etsiytymisen protonin lähettymille. Tarkastelkaamme asian selventämiseksi vielä sähkökentän ja magneettikentän luonnetta pyörrekeskuksen pinnan lähellä. (Kuva 5) Oletan sähkökentän muodostuvan nestehiukkasten pitkittäisestä aaltoliikkeestä. Magneettikenttä taas muodostuu poikittaisesta aaltoliikkeestä sekä pyörimisliikkeestä. Pyörrekeskuksen pinnan kohdalla on pitkittäisen aaltoliikkeen tihentyminen. Tässä pisteessä pitkittäisen aaltoliikkeen hiukkasnopeus on nolla, toisin sanoen magneettikentän hiukkasnopeus on tässä kohdassa maksimissaan, mutta pinnan suunnassa. Jos pitkittäisen aaltoliikkeen etenemissuunta on pois päin pinnasta on kysymyksessä negatiivinen ainehiukkanen, jolla on taipumus pullistella. Päinvastaisessa tapauksessa on kysymyksessä positiivinen ainehiukkanen, jolla on taipumus luhistua. Pyörrekeskuksen pinta toimii joko paine- tai imupumppuna.

Jos elektroni kulkee protonin vaikutuspiirin ulkopuolella, tarvitaan tähänkin liikkeeseen energiavirtausta, joka siirtää elektronin gravitatiopaineenttää eteenpäin. Tällaista irrallista, likimain suoraan kulkevaa energiavirtausta kutsutaan fysiikassa fotoniksi. Fotoni on puhdasta sähkömagneettista virtausta, johon ei liity gravitatiopaineenttää. Jos siis yritämme saada elektronin liikkeelle, on meidän saatava liikkeelle elektronin gravitatiopaineenttää. Siis gravitatiopaineenttän olemassaolo edustaa elektronin hitautta eli mas-

KUVA 6 BERYLLIUM (${}^9_4\text{Be}$) - YDIN

Kuva 6.

saa. Massa on paine-energiaa, Einsteinin mukaan $E = mc^2$. Jos taas gravitatiopainekenttä on saatu liikkeelle, voidaan tätä liikettä siirtää toisen ainehiukkasen hyväksi, kuten tapahtuu ainehiukkasten törmäyksessä. Toisin sanoen liikkuvalla ainehiukkasella on mukanaan ylimääräistä liike-energiaa oman gravitatiopainekenttäenergiansa lisäksi.

Atomiytimiä rakennetaan protoneista ja neutroneista asettamalla nämä pyörrekeskukset rullaamaan toisiaan vastaan kuin hammas-

pintaiset kuulalaakerit. Ennenkuin opitaan tuntemaan kaikki lainalaisuudet tässä rakentelussa, voidaan käyttää hyväksi kokeellisia tietoja ytimien spineistä ja magneettisista momenteista. Ytimen spin ilmoittaa ainehiukkasten pyörimissuuntien summan. Toinen pyörimissuunta lasketaan plusmerkkisenä ja toinen miinusmerkkisenä. Magneettinen momentti ilmaisee muodonmuutoksen voimakkuuden ytimen luona. Ytimen magneettista momenttia laskettaessa protonin magneettiseksi momentiksi otetaan $\pm 2,7928$ ydinmagnetonia, ja neutronin momentiksi $\pm 0,8797$ ydinmagnetonia tai $\pm 1,9131$ ydinmagnetonia. Tässä näkyy jo ensimmäinen kokeilun avulla saatu lainalaisuus. Neutronilla on vapaana ollessaan magneettisena momenttina $-1,9131$ ydinmagnetonia. Olen päätenyt siihen, että ytimessä neutronin magneettisena momenttina esiintyy arvo, joka saadaan, kun protonin magneettinen momentti ja vapaan neutronin magneettinen momentti lasketaan yhteen $2,7928 - 1,9131 = 0,8797$.

Esimerkkinä piirrän ${}^9_4\text{Be}$ -ytimen, jonka mitattu spin on $3/2$, ja mitattu magneettinen momentti on $-1,1776$ ydinmagnetonia. Laskemalla kuvasta 6 saadaan: spin $3/2$ ja magneettinen momentti $-1,1871$ ydinmagnetonia. $\square$

Pekka Ihanainen:

MITEN KEHITTÄÄ POLITIikkaA TOTEUTTAMAAN KANSANVALTAA?

Kirjoittaja on ollut aktiivisessa puoluepoliittisessa elämässä mukana seitsemisen vuotta. Hän on juuri suorittanut kasvatustieteen ja valtio-opin opintonsa loppuun Jyväskylän yliopistossa. Opintojen ohella hän on työkennellyt Jyväskylän kaupungin poikien opilaskodissa pari vuotta sekä kasvatustieteen ja psykologian tuntiopettajana aikuiskoulutuksessa.

Ohessa julkaistun alustuksen Pekka Ihanainen piti Helsingin Kriittisen korkeakoulun järjestämässä Kansanvalta ja päätöksenteon käytäntö -sarjan tilaisuudessa 7. 10. 1980.

Juha Kuisma, Perttu Rastas ja Teppo Turkki esittivät samassa tilaisuudessa kommenttipuheenvuorot, joiden tekstit myös julkaisemme.

Kirjoituksen otsikosta liikkeelle lähtien voimme — ja ilmeisesti meidän täytyykin — ensin kysyä, mitä politiikka on ja mitä kansanvalta on. Luonnostelevan vastauksen jälkeen on mahdollista pohtia kehittämisen kysymystä.

● Politiikka on tietynlaisen yhteiskunnallisen toiminnan alue. Kaikki yhteiskunnallinen toimintamme ei ole politiikkaa. Poliittisen toiminnan ohella on olemassa esimerkiksi talous- ja kulttuuritoimintaa, jotka eivät tietenkään ole poliittisia. Toisaalta me ihmisinä sisällyttämme kaikkeen toimintaamme poliittisen ulottuvuuden ja sitä kautta kaikkeen yhteiskunnallis-sosiaaliseen elämään ainakin mahdollisuutena sisältyä poliittinen aspekti.

● Kansanvalta on ihmisten todellista mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Täten kansanvalta sitoutuu ihmisten yksilöllisen vapauden ja sen myötä yhteisöllisen vapauden asteeseen: mitä vapaampi ihminen on yksilönä, sitä täydellisemmin kansanvalta toteutuu. Kysymyksen vapaudesta — vaikka se aiheemme kannalta on hyvin oleellinen — jätän tässä yhteydessä avoimeksi. Jokainen voi hahmottaa siihen oman vastauksensa.

Miten kehittää kansanvaltaa?

Nykyistä yhteiskunnallista olemistamme — ihmisenä olemista — luonnehtii eriasteinen ja -muotoinen vieraantuneisuus; emme ole aitoja subjekteja. Vapauttamme tyypistää vieraantuneisuuden muodossa esimerkiksi dualistinen osallistumisemme ja sitoutumisemme tapa sosiaalisen yhteiselämän instituutioihin: puolueisiin, etujärjestöihin, erilaisiin poliittisiin liikkeisiin jne.

Puoluejäsenyys jakaantuu pelkistetysti kahtia, passiiviseen jäsenistöön, joka erilaisista enemmän tai vähemmän tiedostetuista motiiveista lähtien tuntee vetoa puolueeseensa, ja aktiivijäsenistöön, joka toimii passiivin puolesta johtajina ja organisoijina. Myös etujärjestöjäsenyys noudattaa em. kahtiajakoa: passiivia motivoi taloudellisten etujen lisääntymisen odotus ja aktiivia johtajuus — näennäisesti pyrkimys vastata passiivin odotuksiin, toiminta passiivin puolesta etujen saavuttamiseksi.

Erilaisissa liikkeissä sitoutuminen kumpuaa välittömästä toiminnallisuudesta, mutta institutionalisoitumisen myötä niissäkin alkaa usein toteutua aktiivi-passiivi, johtaja-johdet-

tu -dualismi. Jos kuvausta yritetään yleistää, siitä löytää alistuvaa ja käskyjä odottavaa yksilön sitoutumista sekä organisoivaa ja johtavaa, toisen puolesta toimimisen periaatteen mukaista sitoutumista. Oleellista mielestäni on, että kumpikaan osallistumisen tai sitoutumisen muoto ei ylitä yhteiskunnan vieraantuneita dualistisia rakenteita. Molemmat poliittisen osallistumisen muodot toteuttavat olevaa vuorovaikutusstruktuuria.

Kansanvallan kehittämiseksi näitä rakenteita olisi purettava ja sen sijaan tuettava vapaiden yksilöiden kehkeytymistä.

Rakenteiden purkaminen ja politiikan kehittäminen

Nykyisin politiikka toteutuu erilaisten ryhmäsubjektien — puolueiden, etujärjestöjen ja liikkeiden — kautta. Näillä on taipumus kehittää itsessään vieraantuneita rakenteita. Kansanvallan kehittämisessä yksi tie voi mielestäni olla yksilöllisen poliittisen osallistumisen toteuttaminen.

Kohoaminen yksilölliseen poliittiseen toimintaan voisi tapahtua seuraavasti:

Yksilöllinen poliittinen toiminta irrottautuu vieraantuneista ryhmäsubjekteista ja osallistuu politiikkaan ihmisestä itsestään käsin. Osallistuminen toteutuu ryhmäsubjektien ulkopuolella esimerkiksi keskustelemaan dialogiin mukaan tulemisena. Edelleen se merkitsee mahdollisesti välitöntä osanottoa akuutteihin poliittisiin tapahtumiin sekä mahdollisuuksien rajoissa poliittisten ryhmäsubjektien toimintaan. Tällöin rajat luovat nämä poliittiset ryhmäsubjektit itse eli ne määräävät, kuinka laajasti ja aktiivisesti yksilöllisen poliittisen toiminnan annetaan olla mukana vaikuttamassa ryhmäsubjektien päämäärien, strategian ja toiminnan muotoutumiseen.

Yksilöllinen poliittinen toiminta lähtee siitä, että olemassa olevassa todellisuudessa itsessään on potentiaaliset mahdollisuudet parempaan tulevaisuuteen. Se ei yritä tuoda niitä siihen ulkoisesti, vaan yrittää löytää ne siinä olemassa olevina. Se on ennakkoluulottomuuteen pyrkimistä. Se hyväksyy erilaisten näkökulmien, mielipiteiden, syvällisempien teoreettisten näkemysten sekä ihmis- ja maailmankatsomusten mahdollisuuden tavoittaa jotakin totuudesta, mutta se ei suo millekään oikeutta olla ainoa totuuden löytäjä. Käytännöllisenä elämänasenteena tämä tarkoittaa

ennakkoluulotonta asioihin, ilmiöihin, aatteisiin ym. tutustumista, niiltä oppimista ja dialogiin asettumista.

Yksilöllinen poliittinen toiminta tavoittelee ponnistusta luoda itse oma elämänsä yhteiskunnallis-sosiaalisissa jännitteissä. Nykytodelisuudessa tämä on vaikeaa. Asettuessaan elämäntilanteisiinsa jokainen ihminen vastaa niihin jollakin tavalla itsestään, sisäisyydestään käsin. Näissä tilanteissa oman elämän luominen merkitsee, että kuuntelee itseään ja sen avulla pyrkii löytämään tieltään ne idut, jotka etsivät kasvamisen valoa. Siinä törmää jatkuvasti ei-ajateltuihin ja ei-uudelleenajatteltuihin tottumuksiin ja tapoihin kulkea elämänsä sekä vaikeuteen asettaa aikaisempi toiminta ja asenne menneenä arvioitavaksi ja hyväksyä itselleen uuden ja tuntemattoman "vaelluksen" mahdollisuus.

Yksilöllinen poliittinen toiminta asettaa itselleen vastuullisuuden vaatimuksen: on tunnettava vastuuta kanssaihmisistään, ihmiskunnasta ja koko maailmasta. Osallistuessaan poliittiseen keskusteluun, poliittisiin tapahtumiin tai ryhmäsubjektien toimintaan se ei lähde niihin mukaan vastakkaisuus- tai kilpailuasenteesta. Se pyrkii rakentamaan niitä yhteiskunnallis-sosiaalisia ja aatteellisia tendenssejä, joiden se ymmärtää tavoittelevan ihmisten erilaisuudesta kumpuavan vapaan kansalaisen toteutumista.

Yksilöllisen poliittisen toiminnan suhde ryhmäsubjekteihin

Yksilöllinen poliittinen toiminta ei kiellä suhteita ryhmäsubjekteihin: ne ovat olemassa ja nykyisyydessä välttämättömiä. Se ei eristäydy niistä, vaan toimii niissä itsenäisesti vapaudestaan käsin yllä hahmotelluissa muodoissa. Se näkee ryhmäsubjektit vaiheina tai askeleina yksilölliseen vapautumiseen suhtaututtaessa yksilölliseen poliittiseen toimintaan.

Poliittiset ryhmäsubjektit voidaan merkitykseltään ymmärtää kahtalaisiksi: toiminnallaan niillä on mahdollisuus vaikuttaa oleviin yhteiskunnallis-poliittisiin rakenteisiin toistaiseksi siten, että ne valmistelevat edellytyksiä yksilölliselle vapautumiselle — vaativassa mielessä poliittisten yksilöiden toteutumiselle — mutta ne eivät kykene ylittämään olemassa olevia rakenteita. Ne taantuvat tai palaavat uudella tavalla vieraantuneisuuden tilaan. Toiseksi ne toimivat välineinä vieraantuneis-

den rakenteiden yksilölliseen tiedostamiseen. Elämällä ryhmäsubjekteissa yksilöllä on mahdollisuus tiedostaa vieraantuneet rakenteet ja niistä kumpuavat vieraantuneet vuorovaikutussuhteet sekä potentiaalisesti yksilöllisesti — ja vain yksilöllisesti — ylittää ne.

Yksilöllisen poliittisen toiminnan merkitys politiikassa

Nykyisten poliittisten ryhmäsubjektien täytyisi kasvaa ulos itsestään ja mahdollistaa todellinen poliittinen kansalainen, vapaa ihminen. Poliitikkaa eivät saisi toteuttaa poliittisiksi eturyhmiksi järjestäytyneet vaan vapaat kansalaiset itsenäisinä subjekteina.

Tämä tavallaan kieltää poliittisin intressein muodostuneet ryhmäsubjektit, mutta vain tulevaisuudessa; kehityssuunnan pitäisi olla kohdittava vapaata kansalaisuutta eikä puoluepoliittisten tai sen kaltaisten ryhmien jäsenyydeksi liittynyttä epäkansallisuutta.

Puhuminen yksilöllisestä poliittisesta toiminnasta ei kuitenkaan merkitse ryhmäsubjektien kieltämistä vaan niiden kohoamista luonnollisista yhteyksistään.

- elämänyhteisöistä eli asumisen pohjalta
- työyhteisöistä eli työelämästä ja
- henkisistä yhteisöistä eli aatteellisesta yhteenkietoumisesta.

Nykyisten ryhmäsubjektien pitäisi suuntautua enemmän seuraavasti:

- puolueet yms. henkiseksi yhteisöiksi, joista ihmiset ammentavat aatteellista ravintoa yksilölliselle poliittiselle toiminnalleen vapaina kansalaisina
- ammattijärjestöt yms. työyhteisöiksi, joissa yksilöt kansalaisina osallistuvat työympäristönsä kehittämiseen
- liikkeet yms. elämänyhteisöiksi, joissa ihmiset kansalaisina osallistuvat elinympäristönsä kehittämiseen.

Poliittinen toiminta liittyy kaikkiin mainittuihin yhteisöihin aspektina niissä toimivien ihmisten kautta. Varsinainen poliittinen toiminta toteutuisi selvimmin työ- ja elämänyhteisöissä, joissa ihmiset poliittisten tekojensa kautta voisivat vaikuttaa oikeudenmukaisen elämän toteutumiseen. Miten edellä luonnosteltu utopia vaikuttaa nykyiseen parlamentaariseen ym. poliittiseen järjestelmään, jääköön vielä avoimeksi kysymykseksi. □

Juha Kuisma:

KANSALAISEN KRITEERI ON VAKAUMUS

Politiikan käsite on varsin monimielinen. Siksi kannan esittäminen politiikan toivottavuudesta tai paremminkin toivottavan politiikan luonteesta vaatii lyhyen yleisen luonnehdinnan politiikasta. Poliitiikkaan on monta näkökulmaa sen mukaan, mikä ymmärtämisyyhteys on kulloisellekin tarkastajalle tuointa. Poliitiikkaa voidaan verrata yhteiskunnallisen toiminnan paikkaan, poliiksen agoraan, jonne voidaan astua: "astua politiikkaan". Poliitiikkaa voidaan pitää kulkuneuvon ohjausmekanismina, jonka kautta yhteiskunta saa kurssinsa" ja jossa on kuuluisa "vallan kahva". Tunnettuna aforismina politiikka on "mahdollisen taitamista" yhteisten asioiden hoidossa. Poliitiikkaa voidaan pitää prosessina, itsesääntöisenä sarjallisten toimintojen verkostona, joka pyrkii takaamaan muodon symmetrisille ihmissuhteille ja autonomisille persoonille (kuin havupuun nestesapainon suhde neulasiin). Erään kannan mukaan politiikka olisi luonteeltaan aspekti, näkökulma elämään, joka olisi löydettävissä mistä tahansa ilmiöstä, jos sitä haluaa etsiä.

Epäilemättä kaikki edellä esitetyt luonnehdinnat valaisevat jotain osaa politiikan olemuksesta. Henkilökohtaisesti politiikan amatöörinä ts. rakastavana harrastelijana — määrittelen politiikan näin: politiikka on dynaamista pyrkimystä uusiintaa ja todellistaa tasa-arvoisuus eli yhdenvertaisuus. Toisin sanoen: politiikka on interregnum (välivaltakunta, rajamaa) vapauden valtakunnan (kulttuurin) ja välttämättömyyden valtakunnan (talouden) välissä.

Tämä ei vielä riitä. Poliitiikka on eräässä mielessä kiistan ja sovinnon perinne: se on riitelyn ekonomiaa joka on objektiivisena henkenä (yliyksilöllisenä, intersubjektiivisena ja historiallisena ilmiönä, johon ihmiset syntyvät, ja jonka omaksuminen on kasvatuksen tavoite, joka ei ole ihmisen ulkopuolella, vaan jota täysi-ikäinen ja aikuinen ihminen on) instituoitu oikeusvaltioksi.

Poliitiikalla on oma sisäinen todellisuutensa, jota todellisuutta tuntematta politiikan arviointi ei ole kohdallista. Liian usein poli-

tiikkaa arvioidaan vailla omakohtaista perehtyneisyyttä; tällöin kritiikki saa narisevaa moralistisen paatoksen luonnetta tai hyvää-tarkoittavan idealismin ojennuksen sävyä. Poliitiikkaan — tuohon ”melkoisen kovaan leikkiin” — kuuluvat ainakin seuraavat piirteet:

● *Vallan läheisyys*

Poliitiikka on alastonta taistelua vallasta ts. oikeudesta saada jotkin toimenpiteet toteutumaan. Poliitiikka on enemmän taitoisuutta kuin tietoisuutta: se on sosiaalista kätevyyttä ottaa tilaisuudesta vaarin. Kokemuksen mukaan valta turmelee ja totaalinen valta turmelee totaalisesti. Näin poliitiikkaa uhkaa eräs ammattitauti, vallanhimo, narkotikaksi muuttunut valta.

● *Päätöksenteko ajallisesti ja tiedollisesti rajallisissa oloissa*

Siitä riippumatta, ketkä koemme politiikan subjekteiksi (”poliitikot” vai ”kansalaiset”) itse poliittiset päätökset tehdään useimmiten aikapulan alla, riittämättömien ja epävarmojen tietojen varassa. Viime kädessä poliitikko toimii intuitiivisesti nyrkkisääntöjen mukaan. Sitävastoin ratkaisun arvostelijat toimivat jälkeinpäin jossittelunvaraisen ”täyden” tiedon varassa.

● *Valinta usein kahden huonon ratkaisun välillä*

Poliitiikon ratkaistaviksi tulevat ongelmat eivät ole mustavalkoisia hyvä-paha valintoja. Monesti kaikki ratkaisut ovat huonoja ja karsimystä tuottavia (esim. sota-ajan monet ratkaisut) ja paras mitä voi tehdä, on yrittää valita pienimmän pahan tie.

● *Poliitikon arki on epäinhimillistä*

Poliitikon arki koostuu ikuisesta matkustamisesta, varovaisista puheista, salaisista neuvotteluista, hoitamatta jäävistä ihmissuhteista, perheen laiminlyönnistä. Poliitikon maailma koostuu samoista aineksista kuin yksityisetsivä Philip Marlowen maailma: lentokoneet, neonvalot, steriilit käytävät, savuiset huoneet, suuri raha ja runsas alkoholi. Poliitikko ei voi luottaa kehenkään. Näin muodostuu epätoosi, kuluttava maailma, jota harva kestää ”parkkiintumatta” ts. tinkimättä inhimillisestä kohdattavuudestaan.

● *Poliitiikan kielelliset ongelmat*

Liian usein aliarvioidaan kommunikaatio-

ongelmien osuutta politiikan olemuksessa. Poliitiikka on olennaisesti keskustelua (”parlamentti” tarkoittaa puhepaikkaa), kiiste-lyä tulkinnoista mutta myös kokemusten yhteistämistä ja toisen näkökohtien huomioimista. Esimerkiksi maapaketin kohdalla kiistojen perimmäinen syy aiheutuu niistä merkittävistä eroista, joilla sana ”maa” käsitetään. Talonpojalle maa on kaikkien arvojen keskus, jokapäiväisen leivän lähde, raivauksen kautta viljelijän identiteettiperusta, jonka myymistä vieläkin pidetään puolittaisena rikoksena. Kaupunkilaiselle maapaketin ”maa” antoi toisen mielikuvan: se merkitsi vain tonttimaata, rakennuspohjaa, tehokasta pinta-alaa. Kaupunkilainen liitti maan keinotekoluu ihmisten hädällä: maa oli kaupankäynnin väline, ansiottoman arvonnousun välikappale. Näin meillä on itse asiassa kaksi maapakettia, vaikka vain yhdet lait.

Kiinnitettyämme näin tämän esityksen tul-
kintahorisontin voimme siirtyä kysymykseen kansanvaltaisesta politiikasta, politiikan kansanvaltaistamisesta.

Kymmenisen vuotta sitten sana ”demokraattinen” miellettiin lähes samoin kuin sana ”hyvä”. Nykyään demokratialla on huono kaiku: se tuo mieleen tukahduttavan valtioameeban ja holhousvaltion. Siksi onkin haluttu korostaa kansanvallan ja demokratian käsitteiden eroa, jotta puhtaampi ja tahrattomampi kansanvalta säilyttäisi vetovoimansa. Epäilemättä tämä hienosyisempi erittely on tarpeen.

Olisin taipuvainen ajattelemaan, että demokratia esim. suomalainen tasavaltainen hallitusmuoto on ulkoinen tapa instituoida puitteet kansasta lähtevälle ja kansan käyttämälle vallalle. Tällöin kansanvalta on se sisällöllinen voimavuo, joka virtaa läpi demokratian uomasysteemin. Kaikkien järjestelmien toiminta riippuu niiden osasten laadusta: huonokin organisaatio toimii hyvin, jos sillä on pätevä ja taitava miehitys. Jos taas miehitys on huono, jumiutuu ja lamaantuu mikä tahansa organisaatio.

Tasavaltaisen demokratian julkilausuja Rousseau teki eron kansalaisen (citoyen) ja porvarin (bourgeois) välillä. Rousseau mukaan kansalainen toimii päätöstilanteissa yhteisen edun mukaan, kun taas porvari ajaa kaikessa vain omaa ahdasta yksityistä etuaan. Tulkitsemme tämän niin, että demokratian mystinen kantasana ”kansan” muodostuu vain

citoyen'eista, kansalaisista: bougeois, porvarit eivät kuulu kansaan tässä merkityksessä. Mikä sitten on kansalaisen, tuon kansanvallan avaimen, mittapuu? Sanon arvelematta, että kyseinen kriteeri on vakaumus: ts. kyky käyttää itse järkeään ilman opastusta. Tähän akateemiseen muotoiluun kuuluu ajatus omintakeisesti, itsenäisesti ja kamppaillen hankitusta kestävästä kannasta, jonka perusteella toimien ihminen asettaa elämänsä palvelemaan ihmiskunnan suuria tarkoituksia ollen myös valmis kärsimään tuon vakauksensa puolesta. Vakaumus on arvotietoista pyrkimystä rakentaa objektiivista henkeä.

Siten kansanvalta ei merkitse kaikkien yksilötahtojen summaamista additiiviseksi yhteistahdon aggregaatiksi. (Arrow'n paradoksi.) Kansanvalta on toimimista vastoin yhteistahdon yleistahdon (objektiivisen oikean) mukaan. Tämä on hyvän politiikan esim. Urho Kekkosen ominaisuus: hän ei apinoi eikä orjaile yleistä mielipidettä, vaan toimii historiallisen oikean puolesta tarpeen vaatiessa enemmistöäkin vastaan. Tässä mielessä pitää paikkansa, että politiikassa ei ole tärkeää olla enemmistönä vaan olla oikeassa; aika hoitaa loput.

Jos siis vastaan otsikon kysymykseen miten kehittää politiikkaa toteuttamaan kansanvaltaa, teen sen näin:

- Tärkein tapa kehittää politiikkaa toteuttamaan kansanvaltaa on kasvattaa vakauksellisia kansalaisia; demokraatti syntyy tai rappeutuu leikkikehässä.

- Toiseksi tärkeintä on palauttaa arvoon sivistyksen ajatus; ajatus autonomisesta aikuisesta ja sen mahdollisuudesta eli talous-, puolue- ja valtiojohtajat pois kulttuuria säätelemästä.

- Kolmanneksi tulee itse politiikan käsite "puunata", politiikan aitoa itseymmärrystä on nostettava ja oikeaa politiikkakäsitystä, mm. puolueiden järjellistä ydintä, puolustettava. Poliitiikka on tärkeää ja arvostettavaa. Tahallinen politiikan halveksuminen johtaa ruskeiden saappaiden tahtimarssiin kadulla...

- Ja neljänneksi kaikki institutionaaliset ratkaisut, jotka aukeavat funktionaalisen ja territoriaalisen desentralisaation näkökulmasta. Useimmat näistä yhteiskuntarakenteen ja talouden ideaalirakenteen piireistä ovat kiussallisen tuttuja. Kysymys palautuu taas alkuun: miten luodaan muuttava subjekti? □

MUUTOS VOI TAPAHTUA VAIN SISÄLTÄPÄIN

Seitsemänkymmenluvulla muodostunut poliittisen toiminnan kuva (avoimet virkanimitykset, puolueiden sopimukset, kloonattu poliittikotyyppi) ovat selvää, näkyvää ilmausta poliittisen toiminnan luonteen ja tavoitteiden hämärtymisestä. Poliitikasta on tullut oma maailmansa, joka tekee itselleen asiat tärkeiksi. Tärkeimmäksi kuin ihmisten todellisista tarpeista nousevat ongelmat ja niiden ratkaisut.

Tässä "politiikan pelissä" ovat mukana kaikki puolueet. Onko sitten ratkaisun jääminen näiden puolueiden ulkopuolelle, yksilölliseen poliittiseen toimintaan? Voi olla, että se on moraalisesti tällä hetkellä korkeinta poliittista toimintaa. Mutta sen rooli nykyisessä poliittisessa valtarakenteessa on jäädä "takapenkinräkyyttäjäksi", se ei luonteensa takia ylety sinne missä todelliset poliittiset päätökset tehdään. Yksilöllisestä poliittisesta toiminnasta ei ehkä kehkeydykään koskaan todellista poliittista muutosvoimaa ajatustensa taakse, sen poliittinen merkityksellisyys on vain filosofinen ja moraalinen.

Valistunut yksinvaltiainen ratkaisi koko ongelman kertaheittolla. Mutta se on diktatuuria siinä missä yksilön poliittinen toiminta on kyvyttömyyttä. Näin tavoitteeksi voitaisiin muodostaa valistuneen yhteisövallan idea; tavoitteena tulisi olla sivistynyt ja kulttuurisesti kypsä yhteisö, joka ei ole hallinnollisesti tai taloudellisesti riippuvainen mistään sen ulkopuolisesta toisesta tekijästä.

Käytännössä tämä merkitsee uudenlaisten yhteisöjen rakentamista yhteiskuntaamme. Sen täytyy myös merkitä nykyisen poliittisen koneiston muutosta ja tämä muutos voi tapahtua vain sisältäpäin. Jos ne muuttuvat ulkoapäin tulevasta voimasta niin sitä voidaan kutsua katastrofiksi, joka romuttaa tuhatvuotisen valtakunnan.

Mitä nyt sitten ovat toiminta sisällä ja toiminta ulkona? Ne täytyy ymmärtää suhteiksi; vain ulkoa näkee sisälle ja vain sisältä ulos. Nykyisessä poliittisessa arkkitehtuurissa ovat kuitenkin muotia kylmät seinät ja pienet ikkunat. Uuden poliittisen toiminnan tehtävä on potkia uusia aukkoja, sinne, tänne. Ja jos perustus siitä murtuu niin murtukoon. Ei se muutenkaan silloin kelpaisi talon kannattamiseen. □

Teppo Turkki:

YKSILÖN JA RYHMÄN EDUT EIVÄT OLE TOISILLEEN VASTAKKAISIA

Pekka Ihanaisen ja Juha Kuisman käsitellyt esityksissään poliittisen ja yhteiskunnallisen toiminnan ylä- ja alarakenteita, haluaisin omassa puheenvuorossani pohtia yksilöryhmä -problematiikkaa.

Yksilön ja ryhmän edut asetetaan usein poliittisissa keskusteluissa vastakkain; ajan ja ideologian virtausten mukaisesti korostetaan ryhmäkuuluisuutta tai siitä irtautumista. Pekka Ihanainen tuo esityksessään toimivan ryhmän ja demokratian pohjaksi vapaan yksilön. Juha Kuisma kirjoittaa kansalaisesta, joka omassa toiminnassaan ilmentää pyrkimystä ryhmän ja yleisen hyvän kehittymiseen.

Mielestäni yksilöä ja ryhmää ei voida asettaa vastakkain. Ne nivoutuvat toisiinsa äärimmäisen monimutkaisella tavalla; yksilön ja ryhmän välinen suhde ei ole pelkästään yhteisiin tai ulkopuolella oleviin päämääriin pyrkimistä vaan myös ryhmän ja yksilön välistä emotionaalista dynamiikkaa. Bion on tutkinut eri ryhmien välisiä vuorovaikutuksia ja osittanut selviä lainalaisuuksia kaikissa monien ihmisten välisissä tilanteissa. Ryhmä on muuta kuin joukko yhteen kerääntyneitä ihmisiä.

Yksilö joutuu tekemään jatkuvia kompromisseja omien halujensa ja toiveidensa suhteen ryhmän hyväksi. Syntyy nk. ryhmäidentiteetti, ryhmähenki, joka määrää jäseniään. Tämä näkyy aluksi ulkoisissa merkeissä: puheudutaan ryhmälle tyypillisellä tavalla, puhutaan tietyn sanakäantein, suhtaudutaan maailmaan ryhmän arvosuodattimen kautta. Toisaalta kapinoidaan ryhmän liikaa määräysvaltaa vastaan. Ryhmähenki näkyy tavallisesti joidenkin yksilöiden kautta, ryhmän johtajien hahmossa. Ryhmähengen ja -kuuluisuuden syntyminen tapahtuu jäsenien yksilöllisyyden kustannuksella, ainakin aluksi. Jos ryhmä kykenee läpikäymään pitkän prosessinsa hajoamatta, on lopputuloksena toimiva ja ulospäinsuuntautuva, ja sisällään antava persoonallinen ryhmä, joka hyväksyy jäsenensä omina kokonaisuuksina ja erilaisina yksilöinä. Mutta tällaisia ryhmiä kehittyy harvoin. Monet hajoavat tai sortuvat omiin sisäisiin kriiseihinsä kesken kasvutapahtuman.

On selvää, että meillä tulee olla laajoja, yk-

silön yläpuolelle rakentuneita arvojärjestelmiä ja ideologioita (filosofioita). On myös selvää, että yksilön tarpeet ja odotukset tulee ottaa huomioon. Harva ryhmä tai yhteisö toimii pelkästään ulkoiseen muutokseen tähdäten; ryhmä toimii jäsenilleen suurena ihmisuhteiden ja sosiaalisten vuorovaikutusten kenttänä. Jäykkä ja ehdoton dogmien vaatiminen ja niiden täyttäminen johtaa täyttäjänsä ennemmin tai myöhemmin yksilölliseen kriisiin. Joukko, joka ruokkii pelkästään jäseniensä yksilöllisyyttä ei ole ryhmä.

Platon sanoo teoksessaan Valtio, että ihminen voi elää yksin, mutta tämä elämä ei ole silloin täyttä ja antavaa. Jos ihminen kykenee elämään omaa elämäänsä ja samalla osallistumaan ympäristönsä ja kansansa yhdessäoloon, täyttyy yksilön olemassaolon laajempi tarkoitus.

Tänään ei tulisi korostaa liikoja yksilön ja ryhmän erilaisuutta, ristiriitaa, vaan nähdä ne eri napoina, pooleina, joiden välillä elää jatkuva jännite, dialektinen dynamiikka. Kuitenkin nämä navat kietoutuvat laajemman kokonaisuuden sisään, taustan, joka tekee molemmat tekijät välttämättömiksi toisilleen.

Sanotaan, että kulttuuri syntyy ja syntyi välittämään ristiriitoja yksilön ja maailman välille. Kulttuuri on keino hallita yksilön ja ryhmän välinen liian suuri kitka. Se antaa sijaa molemmille, se tyydyttää molempien tarpeita.

Politiikan kehittyminen, ryhmän suvaitsevaisuuden kasvaminen ja yksilön antava toimiminen vaatii kaikilta jatkuvaa kasvua ja keskinäisten välien dynamiikan tiedostusta. Meidän olisi syytä luopua jatkuvasta erilaisuuden ja osapuolten oikeuden ja määräysvallan korostamisesta, ja ryhtyä toimeen selvittääksemme kaikkia tekijöitä, jotka ovat vapaan kommunikaation tiellä. Jokainen kääriköön hihansa ja tarttukoön työhön, "Tuomas, ota tuosta takinhännästäni kiinni." (Aleksis Kivi)

Iloiten lähde, nurkumatta katko
siteesi entiseen, päin uutta riennä.

On lumousta joka matkaan lähtö,
se auttaa elämään, se suoja meitä.

Hermann Hesse

Katsaus

toivottaa lukijoilleen ja ystävilleen

Hyvää Uutta Vuotta!

Samalla lausumme uudet lukijat tervetulleiksi ystäviemme piiriin.

Katsaus on Kriittisen korkeakoulun julkaisema kulttuurilehti. Se kertoo esitelmä- ja keskustelutilaisuuksissa käsitellyistä ajankohtaisista aiheista ja tarjoaa tilaisuuden mielipiteiden vaihtoon. Se pyrkii käsittelemään ihmisen ja yhteiskunnan kysymyksiä hyvin erilaisista näkökulmista. Sitoutumattomana lehtenä se vetoaa ihmisiin, ei eturyhmien edustajiin. Katsauksen tarkoituksena on tarjota vaihtoehtoisia tietoja ja uusia virikkeitä.

Katsaus ilmestyy kuusi kertaa vuodessa. Vuosikerran hinta 1981 on 50 markkaa. Parhaiten Katsauksen voi tilata tämän lehden välissä olevalla tilillepanokortilla.

Samalla kortilla voi myös tilata

Ohjelmatiedotteen

vuodeksi 1981. Se ilmestyy neljä kertaa vuodessa ja kertoo etukäteen Kriittisen korkeakoulun järjestämistä tilaisuuksista. Sen saa tilausosoitteeseen maksamalla 6 markkaa postikuluja vuodessa. — Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistyksen jäsenille Ohjelmatiedote lähetetään ilman eri korvausta.

Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistyksen jäseneksi voi liittyä maksamalla lehden sisällä olevalla tilillepanokortilla vuoden 1981 jäsenmaksun 20 markkaa tai ainaisjäsenmaksun 300 markkaa.

Kaikki tilaus- ym. maksut voi tietysti suorittaa muutenkin maksamalla eritelty summa Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistyksen postisiirtotilille 71556-0 tai pankkisiirtona Helsingin Säästöpankkiin tilille 405506-09125931.